

Politikai
röpiratok.

29.

29
209

PÁRBESZÉD,

MELYET

A HAZA DOLGAI RÓL AZ ÉRTELMESEBB

MIKLÓS BÁTYA

FOLYTATOTT

ANTAL ÖCSCSÉVEL,

KÖZZÉTESZI

EGY VALÓDI NÉPBARÁT.

14.

SZEGED.

BURGER ZSIGMOND TULAJDONA.

1869.

PÁRBESZÉD

MAVA DOLGAIROL AZ ÉRTÉKESÉGR

MIKSAZS BATA

író

NYELV ÉS IRASZTAN

Dr BALLAGI GÉZA.

E L Ő B E S Z É D.

A régi baj, a régi átok már ismét felütötte fejét közöttünk!

Akik az elnyomatás idejében, mint vihartól vert szikla, összetartottunk; ma midőn sorsunknak ismét urai vagyunk, a helyett, hogy a drága idő minden percét a megkezdett nagy munka folytatására, alkotmányos életünk megszilárdítására és szabadságunk biztosítására fordítanók: egymás ellen harcot folytatunk, mely napról-napra keserűbb leszen s nagy aggodalommal tölti el a mélyebben érző s gondolkozó hazafiak szívét.

Miként az éltető nyári nap büzhödt mocsárokat is alkot, úgy a szabadság termőföldje nemtelen gazt is növel. E gazok legundokabb, tüzzel-vassal pusztítani való faja: az **ámitók**, kik a kevésbé mivelte néposztályok hiányos ismereteit felhasználván, festett egekre mutatva, soha nem teljesülhető ígéretekkel biztatva, lopják be magukat a szivekbe.

Ezeket nem a haza szent érdeke, hanem szennyes önérdék vezeti. Meg lehet őket ismerni multjokból; akkor jelszavuk az **absolutismus** volt, melynek zsoldjában szolgáltak; most zászlójukon e szót hordozzák: **féktelenség**, mert most ettől várnak kedvező vizet malmukra.

És sok magyar ember a csábitó szavaktól elbódult lélekkel jobban bizik az ámitókban, mint azon kipróbált jeles hazafiakban, kik leoldották rabbilincseinket s visszaszerezték hazánknek oly sokáig sirattott szabadságát. Sőt akadnak olyanok is, kik botorul átkozzák a karokat, melyek a végveszedelem örvényétől rántottak vissza bennünket.

Ez embereket nem kárhoztatni, csupán sajnálni lehet; és sajnálni lehet a szegény hazát, melynek igen sok tanulatlan, tévutra vezethető fia van.

Mert minden rossz csirája a tanulatlanságban fészkel. Sokan vannak, akiknek fogalmuk sincs a haza multjáról, alkotmányunk történetéről és fejlődéséről. A kik nem tudják mit birtunk a multban s mit nyertünk a jelenben, mi volt eddig emberileg elérhető s mi leend még ezután kivivandó; minő áldozatokat kíván a népek legdrágább kincse a szabadság, s hol van ennek határa.

Súlyos csapás a nemzetre nézve, ha nagy azok száma, kik az alkotmányos polgárt megillető minden ismeret nélkül, vagy homályos, s őt megvesztegetett itélettel gyakorolják jogaikat s vesznek részt a haza sorsának intézésében.

A homályt lehetőleg eloszlatni, az ámitásokat ellensúlyozni, célja e kis füzetnek.

Mielőtt képviselőiteket megválaszتانátok s szavazatokkal a haza jövő sorsát eldöntenétek, olvasátok el e füzetkét s ítéljétek aztán magatok: el van-e adva a haza? fel vannak-e áldozva az 1848-iki vívmányok? s ítéljétek a felett is, vajjon az ámitók-e az igazi hazafiak, kik elnyomatásunk idején többnyire az

ellenséggel fogtak kezét, vagy pedig azok, kik visszaszerezték az alkotmányt, kik a hazáért küzdöttek és szenvedtek, hozzá jó- és balsorsban hűvek voltak s lesznek mindhalálig?

Kinek lelke nem egészen képtelen még az igazság befogadására, az e füzetke átolvasása után egészen más színben fogja látni hazánk állapotát, mint aminek azt az ámitók s rajongók festik, s minél többen fogják e szerény munkából megismerni a tiszta igazságot; hazafiúi igyekezetének s nemzete javára czélzó törekvésének annál édesebb jutalmát fogja élvezni

Szeged, 1869. február hóban,

a valódi népbarát.

...the first part of the ...
...the second part of the ...
...the third part of the ...
...the fourth part of the ...
...the fifth part of the ...
...the sixth part of the ...
...the seventh part of the ...
...the eighth part of the ...
...the ninth part of the ...
...the tenth part of the ...

A table of contents

...the first part of the ...
...the second part of the ...
...the third part of the ...
...the fourth part of the ...
...the fifth part of the ...
...the sixth part of the ...
...the seventh part of the ...
...the eighth part of the ...
...the ninth part of the ...
...the tenth part of the ...

TARTALOM.

	Lap
Alkotmány	5
Ős magyar alkotmány, Árpád-korszak	6
Vegyes korszak	6
Austriai korszak	6
Örökösödési jog	7
Pragmatika szankezio	7
Az 1791/2 törvény	8
Alkotmányunk biztosítására czélzó mozgalmak	10
Az ujításokért vivott kitzdelmek	11
A 48-iki törvények keletkezése	13
Alkotmánysértés felülról	16
Felségsértés alulról	16
A jogfolytonosság kituzött zászlója	17
Mit kellett tennünk a königgréczi esata után	20
Hová vezetne az elszakadás	22
Mit tett az országgyülés	25
Eltörülte-e az országgyülés a 48-iki törvényeket	26
Parlamentaris ministerium	29
A deákpárt teremtette-e a közös ügyeket	30
Delegacio	32
A delegacio eltörlése absolutismusra vezet	33
Miben van alkotmányunk biztosítéka	34
Közös hadsereg	35
Kvóta	36
Statusadósság	37
Nagy az adó	39
Károsak-e a népre az indirekt adók	42
Az indirekt adó erkölctelenítő	43
Az indirekt adó korlátozza az ipart	44
Kossuth is rosszalja a kiegyezést	45
Dunai konfederacio	48

TARTALOM

1	Alkalmazás
2	Összevétel alkalmazás Alkalmazás
3	Vegyes korszak
4	Alkalmazás korszak
5	Összevétel
6	Alkalmazás korszak
7	Alkalmazás korszak
8	Alkalmazás korszak
9	Alkalmazás korszak
10	Alkalmazás korszak
11	Alkalmazás korszak
12	Alkalmazás korszak
13	Alkalmazás korszak
14	Alkalmazás korszak
15	Alkalmazás korszak
16	Alkalmazás korszak
17	Alkalmazás korszak
18	Alkalmazás korszak
19	Alkalmazás korszak
20	Alkalmazás korszak
21	Alkalmazás korszak
22	Alkalmazás korszak
23	Alkalmazás korszak
24	Alkalmazás korszak
25	Alkalmazás korszak
26	Alkalmazás korszak
27	Alkalmazás korszak
28	Alkalmazás korszak
29	Alkalmazás korszak
30	Alkalmazás korszak
31	Alkalmazás korszak
32	Alkalmazás korszak
33	Alkalmazás korszak
34	Alkalmazás korszak
35	Alkalmazás korszak
36	Alkalmazás korszak
37	Alkalmazás korszak
38	Alkalmazás korszak
39	Alkalmazás korszak
40	Alkalmazás korszak
41	Alkalmazás korszak
42	Alkalmazás korszak
43	Alkalmazás korszak
44	Alkalmazás korszak
45	Alkalmazás korszak
46	Alkalmazás korszak
47	Alkalmazás korszak
48	Alkalmazás korszak
49	Alkalmazás korszak
50	Alkalmazás korszak

Miklós Isten hozott öcsém! be rég nem láttalak, nem is jössz már hozzám, mintha ellenségnek tartanál. Hogy vagytok?

Antal. Tudja Isten, csak megvagyunk lassan, hála Istennek, éppen nagy bajunk nincsen.

Miklós. Hát milyen világ van felétek? Most már csak nincs inség?

Antal. Inség ugyan éppen nincs hála Istennek, de valami nagy bőséggel sem dicsekedhetünk, mert ami termett is, el kellett adni ruházatra, mert bizon nagyon lerongyollottunk, azután vetni is csak kellett, és így magunknak nem sok maradt; hanem az országra talán még sem szorulunk.

Miklós. Na, annyi esztendőszűk termést egypár jobb aratás nem is üthet helyre, de lassan-lassan majd megsegít az Isten, csak dolgozzatok. Most már az ország is más állapotban van. Hallottátok már, hogy az országgyűlés kiegyezett a Fejedelemmel és az ausztriai népekkel.

Antal. Hallottuk, de annak bizon nem igen örülünk.

Miklós. Hogy hogy öcsém? hát olvastátok már a kiegyezésről szóló törvényt?

Antal. Olvasni nem olvastuk, mit is értenénk mi abból; hanem voltak nálunk olyanok, akik mondták: mi foglaltatik benne. Azt ugyan nem igen köszönjük meg Deák Ferencznek, hogy a 48-iki törvényeket foladta, a közös ügyeket megteremtette, elvállalta a nagy adósságot, amit az ország nem csinált; átadta a katonaságot; nyakunkon hagyta a financzot, trafikot, fogyasztási adót, stemplit, meg tudja Isten hányféle adót, amit soha meg nem birunk.

Miklós. Nagy baj az öcsém, hogy ti magatok nem olvastok, és így nem is gondoltok; olyanok vagytok, mint a kis gyerek, akinak más rág. Mivel ti magatok oly becsületesek vagytok, hogy még ha lehetne, sem csalnátok meg mást: azt gondoljátok, hogy más is olyan, és akármit mond, hisztek neki, szavait úgy befogadjátok, mint az éhes kis gyerek a

rágott falatot. Annál nagyobb baj pedig ez öcsém, mert most már ti is befolytok az ország dolgaiba, ti is választjátok az országgyűlési képviselőt; és mivel Magyarországnak és a magyar nemzetnek éppen annyi ellensége van most, mint 1848-ban volt: ezen ellenségek felhasználják tanulatlanságtokat és oda vezetnek, hogy éppen általatok gyilkoltatják meg a hazát melyet most már nyíltan meg nem támadhatnak. Ismerik ezek a ti lángoló hazaszereteteiket; tudják, mennyire ragaszkodtok a 48-iki törvényekhez, melyek a népnek jogot és szabadságot adtak, azért azzal ámitanak, hogy Deák és pártja feladták a 48-iki törvényeket, és ti elhiszitek!

Antal. Hogy ne hiennénk, hiszen csak nem mondanák, hanem úgy volna.

Miklós. Mondom, hogy becsületességtekben mindenkit becsületesnek tartotok. Hát nem hallottál már oly szomorú történetet, midőn a szerencsemondó cigányasszony elküldte a háztól a gazdasszonyt, hogy ő majd elővarázsolja a pénzt, mely a ház sarkában lángot vetett? és míg a gazdasszony oda volt, a cigányasszony összeszedte a pénzt, és selyemkendőket és tovább állott? Ha cigányasszony rászedheti a gazdasszonyt: egy tanultabb rozlelkű ember könnyebben rászedi a gazdát, kivált amiben a gazda járatlan.

Nem tudom, öcsém, kik barangolnak közöttetek; de mivel szavaidból értem, hogy mit beszélnek: elképzelem, hogy azok is csak olyanok, mint akik köztünk apostoloskodnak.

Nálunk azok hirdetik lehangosabban, hogy a közös ügyről szóló törvény a 48-iki törvényeket megsemmisítette, a kik a 48-iki törvények megalkotásához egy hajszállal sem járultak, sőt olyanok is szemtelenkednek felszólalni, a kiktől tudjuk, hogy mikor a 48-iki törvényeink megtániadtattak, nemcsak nem védelmezték, hanem a szenttámási sánczokból puskázták, és midőn a muszkák segítségével levették, törvényeink elszánt védelmezőit a császári hadi törvényszékek elébe hurezolták, ott vádolták, elítéltették és hideg vérrel az akasztófa alá kísérték.

Olyanok hirdetik, hogy a haza függetlensége el van adva, a kik a boldogtalan Bach korszak alatt teljes erővel arra törekedtek, hogy Magyarország Ausztriába beolvassassék.

A nép súlyos megadóztatásán olyanok sopánkodnak, akik a boldogtalan husz év alatt a törvénytelen és önkényesen kivetett adókért a szegény népet nyúzták.

Es mivel nálunk követőkre nem találnak, mert mi tudjuk, hogy mind utálatos ámitás amit a 48-ki törvények megsemmisítéséről hirdetnek : a szogény tanulatlan népet keresik fel, megméltelyezik becsületes hazaszerető szívét, hogy tőlünk elidegenítsék és köztünk zavart csinálhassanak, mert ők csak ugy érhetik el alávaló czéljokat.

Es fájdalom! találkoznak a magyar nép közt emberek, kik az ámitóknak többet hisznek, mint Deák Ferencznek. Találkoznak, kik elhiszik, hogy Deák Ferencz a népjogait és szabadságát biztosító 48-iki törvényeket megsemmisítette, holott nagyon tudhatják, hogy ő fiatalságától kezdve, mindig a nép jogaiért küzdött: és a 48-iki törvényeket is az ő bölcsesége teremtette. Találkoznak emberek, kik elhiszik, hogy Deák Ferencz a haza függetlenségét feladta: holott majd ötven esztendő óta teljes erejével Magyarország függetlenségének lehető megóvásán dolgozott. Találkoznak emberek, akik elhiszik, hogy a nép súlyos megadóztatására a törekedett azon Deák Ferencz, a ki 48 előtt élete veszélyeztetésével is az adómentes nemesek megadóztatásán munkálkodott, csak hogy a nép terhén könnyítsen. Ugyan mond meg öcsém, hogy az a Deák Ferencz, a ki a magyar hazáért a és magyar népért annyit tett, mint senki más, valjon mit véthetett: hogy többet hisztek némely rácz és oláh izgatóknak, azokat tartjátok a 48-iki törvények védőinek, a kikről tudjátok, hogy mint védelmezték azokat 48-ban és Deák Ferenczet vádoljátok, aki azon törvényeket megteremtette.

Antal. Megengedj, édes bátyám, nem indulunk mi a ráczok után, hanem becsületes magyar hazafiak után, a kiknek becsületes hazafiságát senkisem vonhatja kétségbe.

Miklós. Nem mondom én, öcsém, hogy ti a ráczok után indultok; hanem annyi bizonyos, hogy a ráczok azon az uton járnak, melyen ti haladtok, mert tudják, hogy csak azon az uton keletkezhethet köztünk zavar; aminek ők ugy örülnének, mint a szerencsétlen mult időkben mi örültünk, ha Ausztria zavarba keveredett, mert tudtuk, hogy minél több vereséget szenved Ausztria, annál hamarább és bizonyosabban célunkhoz jutunk.

Azt sem tagadom, hogy magyar hazafiak után indultok De hát 48-ban nem voltak-e szintén magyarok is, akik a ráczokkal kezert fogtak? Nem vonom én kétségbe azon magyar hazafiak becsületeségét, a kiket ti követtok: de hát miért éruem nek ezek több hitelt, mint Deák Ferencz? Valjon

ezen hazafiak mikor tettek a hazáért és népért annyit, mint Deák Ferencz? Tudtak-e a nemzetnek a súlyos napokban oly jó tanácsot adni, mint Deák Ferencz? Sőt a kiegyezéskor is, midőn Deák Ferencz mindenkit felszólított, hogy ha tud, mondjon jobbat : miért nem szólalt fel valamelyik és miért nem mutatta meg, hogy okosabb ember, mint Deák Ferencz? Akkor nem tudtak okosabbat mondani, hanem hallgattak ; de most már fenhangon kiáltozzák, hogy Deák javaslata nem jó, feladta a 48-iki törvényeket, feladta a haza függetlenségét, nem kell delegáció, nem kell közös miniszterium. Ezeknél is bebizonyosodott, hogy könnyebb más munkáját ocsárolni, mint azt megcsinálni. Deák is azt mondta, hogy a közösiügyek kezelési módját ő sem tartja ugyan legjobbnak, és ha majd a hiányok kiderülnek; meg lehet azt változtatni; de mivel eddig nem mutatkozott rosznak : fel kell azt tartani, már csak az ért is, mert a rögtöni megváltoztatás oly rázkódásnak tenné ki a hazát, mely alatt könnyen összeroskadhatna ; ezen veszélynek pedig a hazát most kitenni annál nagyobb bűn volna, mivel ezen mostani állapotban a haza legcsekélyebb joga sincs veszélyeztetve. De a baloldaliak a változtatást rögtön akarnák; és mivel szándékukat magok ki nem vihetik, hogy a szegény tanulatlan népet is a magok részére hódítsák, elhitetik vele : hogy a 48-iki törvények meg vannak semmisítve, a haza függetlensége fel van adva. És fájdalom — úgy látszik — találnak köztetek hívókra.

Antal. Eszerint mi rosz hazafiak vagyunk.

Miklós. Isten mentsen meg, hogy én titeket rosz hazafiaknak tartsalak; sőt arról vagyok meggyőződve, hogy sehol sincs annyi áldozatkész jó hazafi, mint népünk közt. De megengedj öcsém, tanulatlanoknak tartalak benneteket, akik nem ismeritek a magyar hazának sem régibb történetét, sem mostani helyzetét, azért azt sem tudhatjátok, hogy mi hasznos vagy mi káros a hazára. Nem csoda azután, ha hitelt adtok mindenkinek, bármit mondjon, mert szavainak igazságát megbírálni nem tudjátok; rátok nézve olyan, mint a messziről jött ember, a ki a közmondás szerint is azt mond, amit akar. Mivel pedig a hazát szeretitek és féltitek : mindjárt megrémültök és félelmetekben a haza legnagyobb jótévéjében is annak ellenségét látjátok, csak mutasson rá valaki; mert a félelem még időt sem enged, hogy a bemutatott ellenséget jól megnézhessetek és benne a jóbarátot megismerjétek. Olyanok vagytok, mint a gyermek, kit minden cse-

kélységgel el lehet ámitani; vagy mint a sötétben járó félénk ember, ki még a kórót is kísértetnek nézi.

Antal. De mit tehetünk mi arról, ha nem tanulhattunk?

Miklós. Arról most rögtön semmitsem tehetek, tanulni csak időjártával lehet. De mivel tanulatlanságotokat úgy is elismeritek, annyit már most is megtehettek, hogy magatokat a legokosabbaknak ne tartsátok, és ne gondoljátok, hogy titeket senki meg nem csalhat. Azért ilyen nagy dologban, mint a haza dolga, ne induljatok akármely ismeretlen ember után vakon, hanem kérdezzétek meg más magatoknál tanultabb embert is, akiről meg vagytok győződve, hogy tud is, akár is jó tanácsot adni.

Antal. Mi nem tudjuk, ki a tanultabb ember, ki ért ohhoz jobban; mi nem járunk senki után, hanem csak azokat hallgatjuk, akik megfordulnak köztünk.

Miklós. Elég baj az öcsém, mert majd azok után mentek saját veszedelmotekbe is. Én ugyan nem tartom magam tanultnak; de mivel ismerem mind a Deákpárt, mind a balpárt elveit: szívesen megegyeznék a köztetek megforduló balpárti emberek beszédjeit, ha elmondanád, hogy mit beszélnek, és rá érnél engem meghallgatni.

Antal. Szívesen elmondom, és meg is hallgatlak, mert ma rá érek.

Miklós. Oh ha egész nap ráérsz, öcsém, akkor én a magyar alkotmány történetének elmondásával kezdem, mert csak így lesz előadásom egész, és így értheted meg a különbséget a Deákpárt és balpárt elvei közt.

Antal. Annál jobban szeretem, mert olyat is tanulok, aminek talán máskor is hasznát veszem.

Miklós. Én is azt gondolom, azért figyelmeztetlek, hogy ha valamit nem értesz, beszédem közben is kérdezz meg. De mielőtt elkezdém, megmagyarázom, hogy mi az az alkotmány, mert te talán nem érted.

Az alkotmány oly alaptörvény, mely a nemzetnek fejedelme iránti jogait és kötelességeit, és viszont a fejedelmnek a nemzet iránti jogait és kötelességeit szabályozza. Alkotmány.

Az alkotmány megtartására mind a nemzet, mind a fejedelem esküvel kötelezik magukat; azaz: Istent hívják segítségül, hogy az alkotmányt, ha mindjárt birnák is, egyoldalulag, vagy is kölesönös belecgyezés nélkül még nem változtatják; azért, ha a fejedelem a nemzet belecgyezésénél-

kül önkényesen megváltoztatja, vagy nem alkotmány szerint kormányoz : esküszegést és alkotmány sértést követ el. Viszont, ha a nemzet a fejedelem beleegyezése nélkül erőszakosan változtat az alkotmányon, szintén esküszegést és fel ségtést követ el.

Azonban az eskü nem akadályozza, hogy az alkotmányon kölcsönös beleegyezéssel változtatni ne lehessen. A változtatás pedig aként történhet : hogy vagy a fejedelem vagy az országgyűlésileg egybegyűlt nemzet kimondja az országgyűlésen, hogy kívánná megváltoztatni és miként szeretné változtatni az alkotmányt. Ha kölcsönösen beleegyeznek a kívánt változtatásba : törvényesen és békés uton történik meg a változtatás; ha pedig vagy a fejedelem, vagy a nemzet nem egyez bele és a másik fél mégis keresztül akarja vinni a változtatást — véres belháború áll be.

Ős magyar
alkotmány. —
Árpád korszak.

Midőn őseink a hét vezér alatt utban voltak e hazába : fővezérnek választottak magok közt Árpádot, 888-ban, és kötelezték magokat : hogy míg Árpádnak ivadéka lesz, mindig abból választanak magoknak fővezért ; ellenben a többi vezérek magok részére szintén kikötötték, — hogy a fővezérnek sem őket, sem maradékaikat a tanácsból kirekeszteni nem lesz szabad. Ez volt a magyar nemzet ős alkotmánya. Meg is tartották őseink ezen alkotmányt Árpád ivadékának kihaltáig 1301-ig, azon különbséggel : hogy az 1000-ik esztendőben szent István a vezér czim helyett király czimet vett fel. 1301-ig tartott tehát az ugynevezett Árpádkorszak.

Vegyes
korszak.

Midőn pedig Árpád ivadéka 1301-ben kihalt, a király halála után mindon nemzetségre való tekintet nélkül mindig szabadon választott magának a nemzet új királyt egész 1526-ig. mely idő alatt vegyesen különböző nemzetségből való királyai voltak a magyarnak ; azért az 1301 és 1526 év közti időszakot vegyes korszaknak nevezzük a magyar történelemben.

Ausztriai
korszak.

1526-ban volt a szerencsétlen mohácsi csata, mely által a török annyira meggyengítette a magyar nemzetet, hogy midőn a mohácsi csatában elesett király helyébe más királyt akart a nemzet választani, arra tekintett főkép : hogy oly királyt válasszon, ki az ellenség ellen védelmet is bír adni, és azért választotta — meg a szomszéd fejedelmet az ausztriai házból való I-ső Ferdinándot, és ezen választással vesztettük el azt, amit teljes függetlenségnek nevezünk, mert oly királyt választottunk, akitől más nemzet is füg-

gött, aki tehát a mi kívánságainkat csak annyiban teljesítette, a mennyiben az a másik szintén tőle függő nemzetnek ártalmára vagy kárára nem volt. Nem Deák Ferencz adta tehát el függetlenségünket 1867-ben, hanem a nemzet versengéséből származott szorencsétlen mohácsi csata vette azt el háromszáz negyvenkét esztendővel 1526-ban.

Ezen idő után is szabadon választotta meg a magyar nép királyát 1687-ig; de mivel mindig a megholt király fiát választotta, és így mindig az ausztriai házból választott: azért az 1526-tól kezdődő korszak a mai napig a magyar történelemben ausztriai korszaknak neveztetik.

1687-ben lemondott a nemzet szabad királyválasztási jogáról és megállapította, hogy ezután minden választás nélkül mindig az ausztriai házból való király elsőszülött férfi örököse lesz király, vagy is, a szabad választás helyett elfogadta az ausztriai háznak örökösödési jogát, — de csak férfi ágban.

Örökösödési jog.

Mint értheted ezen alaptörvényben az van kikötve, hogy az elhunyt királynak elsőszülött férfi örököse lesz király mindaddig, míg a királyi családnak férfi ágban magva nem szakad. Azonban III. Károly királynak már nem volt többé férfi örököse, hanem csak egy leánya és nagyon ohajtotta volna, hogy egyetlen leánya Mária Terézia — juthatna a trónra: azért az 1723-ik évben összehívott magyar országgyűlésnek, egy királyi leiratban előterjesztette, hogy ő Magyarországot nem kívánja másképp kormányozni, mint csak saját törvényei és szokásai szerint, és elismeri, hogy miután neki férfi örököse nincs, az alkotmány értelmében joga van a magyar nemzetnek más családból szabadon választani királyt: mindazonáltal tekintetbe vévén, hogy az ő többi német tartományaiban a női ág trónöröklési jogát már elfogadták, ugyanazon módon Magyarország is, mely azon tartományokkal eloszthatatlanul és elválaszthatatlanul együtt bírando a női trónöröklést a megállapított elsőszülöttségi sor szerint fogadná el.

Pragmatika Szankczlo.

Az 1723. évi magyar országgyűlés ezen királyi leiratot elfogadta, és a benne foglalt kívánalmakat teljesítvén, törvénybe iktatta. Az erről alkotott törvény neveztetik pragmatika sankcio-nak, vagy magyarul: közhasznú szerződésnek.

Ezen szerződés teszi alkotmányunk alapját, azért is tör-

ténik napjainkban a pragmatika szankezióra annyiszor hivatkozás.

Felhivom figyelmedet ezen szerződés két igen fontos pontjára.

Az egyik az : hogy Magyarország elfogadta törvényes férfi örökös nem létében afgs. ausztriai ház női ivadékának örökösödési jogát.

a másik : hogy az országgyűlés elismerte, miszerint Magyarország — hogy minden külső ellenség ellen is megvédezhessék — az örökös tartományokkal eloszthatatlanul és elválaszthatatlanul együtt birandó, azaz : hogy Magyarországbán mindig az lesz király, a ki Auszriában császár. Ki van tehát a pragmatica szankezióban mondva a közös birtoklás és közös védelem. De sajnos! hogy meg nem határozottatott mindjárt az is, hogy mi módon és micsoda erővel történjék ezen közös védelem? hogy ki és mikép szervezze és vezesse ezen védelmi erőt? ki és mily arányban járuljon ezen védelmi erő fentartásának költségeihez?

Őseink ezen mulasztásában rejlik későbbi súlyos szenvedéseinknek és mai pártoskodásunknak oka.

Mert ámbár mindenkorra ki volt kötve törvényben, hogy Magyarországot csak saját törvényei szerint lehet kormányozni; mindazonáltal a király német tanácsosai tetteleg magukhoz ragadván a véderő fölötti rendelkezési jogot : ezen erőre is támaszkodva, jogainkat koronként nyirbálták. Így történt ez mindjárt Mária Terézia fiának II. József császárnak uralkodása alatt 1780-tól 1790-ig, tíz éven át, midőn törvényeink teljesen mellőztettek és országunk a többi örökös tartományok módjára patensekkel — nyílt parancsokkal — kormányoztatott, míg végre a magyar nemzet törvényes ellenkezésén az erős akarat is megtörvén, halála előtt a császár minden parancsolatát visszavonta, és az országot törvényes állapotába visszahelyezte.

12 1790°/₁ törvény.

Őseink az alkotmányértést fájlván, azon módokról gondolkoztak, melyekkel jövőre minden sértés ellen biztosítani lehetne az alkotmányt; de az igazi módot most sem találták el. Mert a helyett, hogy oly eszközöket kerestek volna, melyekkel az alkotmány megsértését akadályozhatták, vagy megtorolhatták volna : az alkotmányt ismét csak ujlag megsérthető törvénnyel sáncolták körül, és II. József testvére és törvényes utóda II. Lipót királytól 1790°/₁-ben a következő törvény szentesítését kérték és nyerték meg, mely szerint „Ö

Felsége is kegyelmesen elismerni méltóztatott, hogy ámbár a felséges ausztriai ház nőágának örökődése az 1723-iki 1. és 2. törvényczikkely által Magyarorszában.... ugyanazon fejedelmet illeti, a kit a megállapított örökődési rendszerint elválaszthatatlanul és oszthatatlanul birandó többi örökös... tartományokban (illet): Magyarország mindazonáltal.... szabad ország, s kormányzatának egész törvényes formájára nézve.. független, azaz: semmi más országtól avagy néptől nem függő, hanem tulajdon megállással és alkotmánynyal bíró; annál fogva a maga törvényesen megkoronázott örökös királya által.... saját törvényei és törvényes szokásai szerint, nem pedig más tartományok mintájára.... kormányzandó és igazgatandó.“ Továbbá, nehogy a törvények félremagyarázása által a törvényellenes cselekmények törvényesnek mondathassanak, ugyanazon országgyűlés a hatalom gyakorlatáról a következő törvényt is megalkotta: „Hogy a törvények hozása, eltörlése és magyarázásának hatalma e Magyarorszában.... a törvényesen koronázott fejedelemmel, és az országgyűlésre törvényesen összesereglő ország. Karai és Rendeivel közös, s azonkívül nem is gyakorolható, ó Felsége önkényt s magától elismeri; s kegyesen kijelentette, hogy a karok e jogát sértetlenül fentartandja, és.... utódaira is sértetlenül átszállitandja: biztosítva az ország Karait és Rendeit, hogy soha edictumok, vagyis ugynevezett patensek által.... az ország és kapcsolt részek nem lesznek kormányzandók; — — — — — a végrehajtó hatalom pedig egyedül a törvények értelmében, ő királyi Felsége által fog gyakoroltatni.“

Alkottatott még más törvény is a segedelmek és közadókról, melyben ő Felsége az ország karait és rendeit teljesen biztosítani méltóztatott, hogy bármely nevezetű segedelmek akár pénzben, akár természetben vagy ujonczokban királyi önkény szerint senkire nem fognak rovatni.

Áldott őseink! mennyire meg lehettek nyugodva, midőn ezen törvényeket megalkották, gondolván, hogy most az alkotmányt minden sértés ellen biztosították és a haza iránti kötelességeiket hiven teljesítették! de annál érzékenyebb lehetett fájdalmuk, midőn még azok közül is, kik ezen törvények alkotásába befolytak, többen megérték, hogy ezen törvények mellett is kormányoztak bennünket Bécsből paten-

sekkel, róttak reánk főkép a francia háboruk alatt különbéle segedelmeket mind pénzben, mind természetnyekben, szedtek önkényesen katonákat, vetettek reánk törvénytelen adókat és ezekből átlátták, hogy nem a törvények hiányában rejlik a baj, hanem abban, hogy a törvényeket ő Felsőge nem magyarok által hajtja végre, vagy ha magyarok által hajtja is végre, de olyanok által, kiket ő nevez ki, és kiket a törvények hibás végrehajtásáért a nemzet felelőségre nem vonhat; egyszóval abban rejlik a baj, — hogy nincs a nemzet kezében eszköz, melylyel a jó törvények hiányos végrehajtását megakadályozhatná, vagy ha már megtörtént, megtorolhatná. Átlátták mondom, hol rejlik a baj, de rögtön nem orvosolhatták.

Alkotmányunk
biztosítására
célzó mozgal-
mak.

Az orvoslás az utódoknak — minékünk — maradt fenn. Hozzá is fogtak nemzetünk jobbjai régen, de nem történhetett az sem rögtön, sem könnyen; sok időbe, nehéz fáradságba és súlyos szenvedésekbe került, míg célhoz juthattunk, sőt az isteni kedvező gondviselés közreműködése nélkül minden idő, fáradság és szenvedések mellett sem juthattunk volna célhoz.

Első lépett fel gróf Széchényi István 1825-be, ki időnként megújuló bajainak okainak forrásáról komolyan gondolkozott és ezen forrás kiszáritására törekedett, és amidőn kimondta a szót, mindjárt találkoztak követői: báró Wesselényi Miklós, Deák Ferencz, Kölcsey, Beöthy, Bezorédy gróf Batthyányi Lajos, Pázmándy, Klauzál, Eötvös, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan mind megannyi vezérek, kik az alkotmány biztosításának ügyében nagy vagyonuk és személyes szabadságuk veszélyeztetésével is buzgólkodtak, és eszméiket terjesztették. Ezen bölcs férfiak belátták, hogy alkotmányunk nem azért sértetik meg minduntalan, mintha törvényeink nem jók vagy nem elégségesek volnának; hanem azért: mert nincs hatalmunkban oly eszköz, melylyel az alkotmány megsértését meggátolhatnánk, vagy megtorolhatnánk.

Ezen eszközt pedig abban vélték feltálhatni, ha az ország lakosai közt nem lesz különbség a jogokban. Kimondták tehát és kívánták, hogy az ország lakosai közt legyen egyenlőség; hogy adót a nemes ember is fizessen, mit eddig nem fizetett; hogy a jobbágyok szabadittassanak föl a földes ur hatalma alul; törültsék el a robot és dézma; hogy Erdélyország, mely Magyarországtól háromszáz évvel ezelőtt jogtalanul olszakasztatott, csatoltassék vissza az anyaország-

hoz; hogy a militárok a határvidékiek kik katonai kormányzat alatt állanak szabadittassanak fel a katonai hatalom alól, és kormányoztassanak úgy, mint a többi lakosok a vármegyékben, miután ezek katonáskodására most már nincsen szük-
ség az ország határán, mint mikor még a szomszéd török erős volt és Magyarországot fenyegette; de ami legfőbb és aminek megnyerésére legkevesebb remény lehetett, kívánták végre, hogy állittassék fel Magyarország számára magyarokból egy külön kormány, mely a Bécsitől ne függjön, és ez a kormány a magyar országgyűlésnek felelős legyen, azaz hogy a törvények megsértéseért vagy hibás végrehajtásáért, szóval a törvényellenes kormányzásért a magyar országgyűlés kérdőre vonhassa, és ha magát igazolni nem tudná — meg is büntet-
hesse. Egy szóval ezen hazafiak ezen kívánataik teljesítésével azt ohajtották elérni, hogy legyen országunk független, és legyen az ország lakosai közt egyenlőség és szabadság.

Antal. Az ugyan szép, hogy a nemesek saját jogukat a nem-nemesekre is kiterjesztették, és hogy a nem-nemesek ter-
heiben megosztottak : de hát miért késtek oly sokáig? miért nem rögtön?
Az ujtások
vivott küzd-
mek.

Miklós. Ha a dolog azon nagylelkű, nemes szívű és tiszta belátású hazafiakon állott volna, kiknek neveit fönntebb elősoroltam, a dolog rögtön megtörtént volna, de ezek csak kezdők és vezérek voltak. De hányan voltak a nemesek között, kik azt gondolták, hogy ha jogaikba másokat is részesí-
tenek : ők jutnak szolgaságra. Hányan voltak a nemesek között, kik elhitették magukkal, hogy a magyar haza létele és fennállása a nemesi jogokkal és szabadalmakkal annyira össze van forrva, hogy ha némely kiváltságokat megszüntet-
nek, némelyeket pedig a nem-nemesekre is kiterjesztenek : vége van a hazának. Ezeket kellett előbb felvilágosítani és a dolog hasznosságáról meggyőzni; ez azonban könnyen nem történhetett.

Mert a bécsi kormány is átlátta, hogy mily hatalmasan akadályozná őket törekvéseiben, ha ezen hazafiak szándékukra rámehtnének, azért törekvéseiket minden kitelhető módon gátolni iparkodott, de mivel maga egyenesen bele nem szólhatott : a nemesek közül kenyerezett le sokat, kik helyotte a dolog kivitelét gátolták. Szegények, azt hitték a hazának használnak !

Nagy volt a küzdelem, elkeseredett a szellemi harc pecsovicsok és liberalisok közt; (pecsovicsoknak nevezték a

kormánypártiakat egy Pecsovics nevű jeles szónokukról, liberalisoknak pedig a haladó, azaz: adni hajlandó pártiakat, mert ezen diákszó „liberalis“ annyit is tesz, mint szabadelvű, azt is teszi: hogy „bőkezű“, méltán nevezték tehát a haladó pártot liberalis, azaz: bőkezűnek, mert csakugyan bőkezűen kívánta adni a jogokat), és ezen elköseredett harc kezdetben csak egyes vármegyékben folyt, de elterjedt utóbb az ország minden vármegyébe, és noha kezdetben a liberalisok csak ritka vármegyében verődhettek többségre: ezen küzdelem felhatott a küzdelem korszakában többször tartott országgyűlésekre is; és mivel a liberalisok kevés vármegyében juthattak többségre: csak kevés vármegye küldhetett liberalis követeket az országgyűlésre, de a mely vármegyék liberalis követeket küldhettek, a legjelesebb embereiket küldötték, kik a szintén jeles kormánypártiakkal oly orélylyel és ügyességgel küzdöttek, hogy több újításokat vittok keresztül és iktattak törvénybe; különösen olyanokat, melyek a tudományosság előmozdítására, a jobbágyok sorsának javítására, a magyar nyelv használatára, a folyók szabályozására és csatornák építésére, a nem nemesek hivatal- és birói-képességére, az igazságszolgáltatás gyorsítására vonatkoznak.

A liberalis pártnak az országgyűléseken koronként megjelenő jeles tagjai közt legjelesebb volt Deák Ferencz, kit bátyja Deák Antal helyett még fiatal 28 éves korában küldött Zalavármegye 1833-ban az országgyűlésre, és ki midőn legelőször föllépett, mindenkit úgy elhalványított, mint a fölkelő nap elhalványítja ugyan az apróbb csillagokat, de azért jótékony melegével mindent éltet. Ő lett az ősz férfiak közt a vezér, a nélkül hogy választották volna, vagy ő kívánczolt volna lenni, és vezér maradt egész 1848-ig akár volt országgyűlés, akár nem, mert a liberalis párt mindig hozzá fordult tanácsért. Az egész ország már akkor a haza legbölcsebb fiának ismerte el. Nagy tudományát, mély értelmét, éles ítéletét esküdt ellenségei is elismerték, és az országban elsőnek tartották. Sohasem kívánt feltűnni vagy mások fölé emelkedni: de esze és tudománya feltűnővé tette, és ezért mindenki örömet maga fölé emelte. Az ily nagyszerű emberekben ritkán található nyugalom és mérséklet neki legfőbb tulajdona, s azért őt sem az indulat el nem ragadja, sem a szenvedély túl nem hajtja. Tiszta becsületessége, gyanusíthatlan hazaszeretete és példátlan szerénysége mindenki tiszteletét kivívta neki.

Ezen bölcs férfiu vezérsége alatt folyt a liberalis párt

küzdelve a vármegyéken, országgyűléseken, egyesületekben, magán beszélgetésekben és a hírlapokban mindaddig, míg tul nem szárnyalta ötet Kossuth Lajos.

Ezen férfit a haza boldogítását ugyanazon eszközökkel litte elérhetőnek, melyekkel Széchényi és Deák, csakhogy az ő véleménye szerint igen lassan mentek a dolgok, és ugy volt meggyőződve, hogy gyorsabban nem is haladhatunk, amig az ujítások engedélyezését felülről a kormánytól várjuk; azért ő alulról a vármegyék által mintegy kierőszakoltatni kívánta. Ez irányban izgatott „Pesti Hírlap“ czimű ujságában, és az izgatásban annyira mont, hogy Széchényi az ujítások kezdője és folytatója ellenzékként lépett fel ellene, és egész 1848-ig részint ujság cikkekben, részint önálló könyvekben, vármegyén és országgyűlésen olszántan küzdött ellone azért, mert ő meg arról volt meggyőződve, hogy Kossuth tulzásai az eddig nagy fáradsággal szerzett nagybecsű nyereseményeket is megsemmisitik.

Ily éles küzdelmek közt hivatott össze hazánk és alkotmányunk történetében örökké nevezetes 1847/8. évi országgyűlés. Minden vármegye megfeszítette erejét, hogy liberalis követet küldhessen az országgyűlésre; Kossuthot Pestvármegye küldötte, Széchényi, noha mint gróf a felsőházban ugyis megjelenhetett volna, Moson vármegyében választatta meg magát követnek, csakhogy Kossuth tulzásait az országgyűlésen is ellensulyozhassa.

A 48-ki törvények keletkezése.

Ezen országgyűlésen a kormánypárt volt többségben, és így Kossuth tulzásaitól nem tartottak, sőt Kossuth maga is arról győződött meg, hogy ezen országgyűlés az ő tervei keresztül vitelére nem alkalmas.

Azonban egészen váratlanul világrendítő események következtek be, melyek a dolgok folyásának egészen más irányt adtak, és Kossuthot rohamos fellépésre mintegy kényszerítették.

Ugyanis Franciaországban forradalom ütött ki, mely három nap alatt győzött és Franciaországban a királyság helyett köztársaság állittatott fel. Ezen győzelem híre hasonló mozgalom keletkezett Olaszországban és a szomszéd Németországban, hasonlótló lehetett tartani mindenütt.

Ezen kedvező alkalmat megragadván Kossuth, azon indítványt tette, hogy az országgyűlés egy feliratban terjossze a király elébe a nemzet mindazon kívánalmait, melyekért oly

hosszú idő óta hasztalanul küzdött, és kérje azoknak teljesítését hathatósan.

Ezen indítványt ily körülmények közt — a kormánypártiak sem tartván tanácsosnak ellenezni — egyhangulag elfogadták, és a feliratot, melyben a nemzet minden kívánalma előszámláltatott — a nádor vezérlete mellett egy számos tagu küldöttség vitte Bécsbe és tette le a trón zsámolyára.

Ő Felsőge V. Ferdinánd király a felirathól megértvén a nemzet kívánságait, kijelentette: hogy azon kívánságok teljesítésére szívesen fordítandja atyai gondjait. Kijelentette továbbá, miszerint a nemzetnek a független felelős magyar miniszterium alkotása iránti kívánatát elfogadni hajlandó, egyszersmind a nádort utasította, hogy minisztereknek alkalmas férfiakat jelöljön ki és oda munkálkodjék, hogy a miniszterek hatáskörére és a feliratban érintett egyéb kívánalmakra nézve az országgyűlés — szem előtt tartván azon kapcsot, melyet a pragmatika szankezió Magyarország és az örökös tartományok közt létesített — czélszerű törvényeket tervezzen és terjeszsen elébe szentesítés végett.

Ezen királyi ígéret hallattára az öröm Magyarországbán leirhatatlan volt. És méltán: mert ezen ígéret teljesedése háromszáz éves hiú küzdelemnek szerzett győzelmet.

Ekkor Deák Ferencz nem volt a pozsonyi országgyűlésen. De mivel éppen azokat kellett törvénybe foglalni, melyekért ő régen küzdött, és a melyeket ő mint okos ember legjobban ért: elküldtek érte és felvitették Pozsonyba.

Az ekkor alkotott törvényeket az országgyűlés felterjesztette, V. Ferdinánd király pedig megszentesítette. Így keletkeztek az 1848-ki törvények.

Ezek azon törvények, melyek alkotmányunk alapját — a pragmatika szankeziót — ugyan meg nem változtatták, de alkotmányunknak szélesebb és szilárdabb alapot szereztek; mert az országgyűléseinken hozott törvényeink végrehajtását — miből alkotmányunk sérelmei támadtak — a német miniszterek kezéből kivették és magyar felelős miniszterek kezeibe tették le, kiket a magyar országgyűlés mindenkor feleletre vonhat. Megszüntették a robotot és dézmát; a jobbágyot felszabadították a földesur hatalma alól, urává tették saját birtokának, az ország nem nemes lakóit — a népet — azon jogokban részesítették, melyeket oddig csak a nemes élvezett; a hivatalviselésre mindenkinek utat nyitottak, feljogosítottak mindenkit, hogy az ország dolgaiba belő szólhasson, de egy-

szersmind köteleznek mindenkit, hogy az ország terheiben is részt vegyen. Egy szóval, ezen törvények nemcsak törvényben mondják ki, hogy Magyarország független, hanem ezen függetlenség megóvására eszközt is szereznek, midőn a végrehajtó hatalmat egy magyar felelős miniszterium kezébe teszik le; az ország minden lakosának szabadságot adnak és jogokkal felékesítenek; de egyszersmind az országos terhek viselésére is köteleznek mindenkit egyenlően.

Nagy volt az országos öröm már akkor, midőn a király az ország kívánalmainak teljesítését megígérte; még nagyobb volt most, midőn teljesítette. Örült mindenki, hogy vérontás nélkül nyertük meg azt, mihez más nemzetek vérfürdön keresztül juthattak. Örültünk hogy megnyertük a mi után háromszáz év óta sovárgunk, a miért Bocskay, Bethlen, Tököly s Rákócziak hasztalan küzdöttek. Örült a pecsovics, hogy a mit szívvvel óhajtott, de szóval kívánni nem mert — most megnyerte a nélkül, hogy a mi meg volt és a mit féltett, elvesztette volna. Büszkén örült a liberalis, hogy küzdelmének gyümölcsét felmutathatta. Örült a nemes, hogy jogait a néppel megoszthatta: de még inkább örült a nép, hogy a nemessel jogokban testvériesen osztozhatott.

De volt egy férfi, kinek öröme nem volt aggodalom nélkül, mozgalmaink kezdeményezője a nagy gróf Széchenyi István, kit legalább halála után talán azért is ismertünk és nevezünk el a nemzet prófétájának, mert most az általános közöröm között is ekép szólalt fel: „Sokan örülnek, sokan búsulnak az események felett: én még nem tudtam magam elhatározni, örüljek-e vagy búsuljak? Felfogásom szerint épen annyi lehetőség van arra, hogy Magyarország egy szebb jövőndőnek indul elébe, mint arra, hogy önmagában és önmagával küzdve végóráját érje. Ezt mutatja más nemzetek példája, melyek ily pillanatokban vagy nagyra nőttek, vagy kimultak az élők sorából. A gyógyszer azonban kezünkben van! — És a következmény bebizonyította, hogy nem ok nélkül aggódott.

Mert a bécsi miniszterek sajnálván a hatalmat, melylyel eddig Magyarországnak is parancsoltak, de a melyet most a magyar minisztereknek kellett átadniók mindent elkövettek, hogy a királyt törvényeink megsemmisítésére rábírák, de erre rá nem mehettek, azért alattomosan uralkodtak, azaz: más parancsolatokat osztogattak a király neve aláírásával, és más s ezekkel ellenkező parancsolatokat adtak alattomban.

Ez volt a kamarilla, vagy is alattomos uralkodás. Ennek jó vége nem lehetett, valamint nem is lett.

Mert midőn az alattomos kormány által fellázított nemzetiségek egymint: rácok, oláhok, horvátok fegyverrel megtámadták országunkat; a magyar nemzet kicsije, nagyja is fegyvert fogott, és védelmezte életét és törvényeit, egyiránt harczolt pccovics és liberalis, mert most nem újabb jogok kinyeréséről volt többé szó, hanem a szentesített törvények megvédéséről, ebben pedig párt különbség nem volt.

Nem akarom felszaggatni a begyógyult sebeket, azért nem is mondom el részletesen, hogy mily dulasok történtek a harcz elkeseredett dühében mindkét oldalról, de azt mégis meg kell említenem, hogy a koronás király ezeket nem nézhötvén, midőn már ő sem volt képes a dolgon változtatni, lemondott a trónról.

Örült e lemondásnak a bécsi kormány, mert azt hitte, hogy a trónörökös, a ki még sem megkoronázva nincs, sem esküt nem tett alkotmányunkra, könnyebben rá lehet venni, hogy törvényeinket megsemmisítse. Nem is csalokozott, mert most már nyíltan küldötték ránk a hadakat. A magyar nemzet védte magát ezek ellen is, de amellott a kibékülést is megkísértette. Kezdetben gr. Batthyányi Lajos miniszterelnök fáradozott, de siker nélkül; azután apüspökök küldöttek követet a királyhoz, de a miniszter nem is engedte beszélni; ismét az országgyűlés küldött egész küldöttséget a német országgyűléshez, de el sem fogadták küldötteinket; végre az országgyűlés újra egy öt tagból álló küldöttséget küldött a hazánkba betört hadsereg főparancsnokához alkudozás megkezdése végett, de ez elbizakodásában követeinket elfogatta és elzáratta, ezek közt volt Deák Ferencz is. Sőt ezen hadsereg főparancsnoka annyira ment elbizakodásában, hogy midőn Pesten beért, azt jelentette Bécsbe, hogy Magyarország leigázásával rövid időn készen lesz.

Ezen jelentésnek hitelt adva, Bécsben többé semmitől sem tartózkodtak, hanem kimondották: hogy Magyarország a fölkelés által elvesztette alkotmányát és beolvasztatik az örökös tartományokba. Adtak is ki egy alkotmánynak nevezett valamit, mely az összes birodalomra és így Magyarországra is szollott volna. Eltörültötett tehát alkotmányunk egy tollvonással. Ez alkotmánysértés volt felülről.

Azonban a mit a hadsereg főparancsnoka Bécsbe jelentett, az nem teljesült; mert a vitéz magyar hadsereg kiverte

Alkotmánysértés felülről.

Felségsértés alulról.

a reánk küldött hadakat az országból. Erre, hogy alkotmányunk megsemmisítését megboszulja, az országgyűlés Debreczenben kimondotta Magyarország teljes függetlenségét, az uralkodó ausztriai házat trónvesztettnek és az országból száműzöttnek nyilatkoztatta ki. Ez folség- és alkotmány-sértés volt alulról a magyar nemzet részéről.

Megsértetett tehát az esküvel erősített alkotmány felülről, mert a pragmatika sankció szorint, mely alkotmányunk alapját képezi, Magyarország saját törvényei szerint kormányozandó, és az örökös tartományokba be nem olvasztható. De megsértetett alulról is, mert a pragmatika sankció szerint Magyarország az örökös tartományokkal eloszthatatlanul és olvaszthatatlanul kormányozandó.

Mi lett ezen kettős alkotmány-sértésnek szomoru következménye? mindnyájan tudjuk. Bejött a muszka és vitéz serögünk letette Világosnál a fegyvert!

Ezután oly szenvedések következtek reánk, milyeneket, ha valaki jövendölt volna nekünk, hamis prófétának neveztüünk volna, mert azt lehetetlennek gondoltuk. Hogy lelkünket el ne keseritem, el sem is számlálom szenvedéseinket, csak annyit mondok, hogy fele is sok lett volna, és annyi időig tartott, hogy lakodalomnak és hosszú lett volna.

Ezen képzelhetetlen szenvedéseink közt az volt legkinzőbb, hogy senki sem tudta megmondani, hogy lehet-e még alkotmányunk visszaszerzéséhez reményünk? és mit kell tennünk, hogy azt visszaszerezhessek? Senki sem tudott tanácsolni, vagy ha tudott volna is, nem mert adni, mert életét féltette.

Ezen kínos időszakban megemlékeztek végre jobbaink, hogy még van o hazának egy oly fia, ki a nemzetnek nehéz napjaiban többször adott már bölcs tanácsokat. Elmentek tehát Deák Ferenczhez, mert ő volt az, kinek tudományát, bölcsességét, egyenesszivűségét, gyanusithatlan becsületességét és rendithetlen tiszta hazaszeretét még az ötlet elfogató főhadvezér is annyira becsülte, hogy bezáratni nem merte. Elmentek tehát, mondom, hozzá tanácsot kérni, de Deák nem akart mindjárt adni, mert egyrészt tudta, hogy tanácsát most még használni úgy sem lehet, másrészt meg azért, mert tudta, hogy ő reá nagy szem van, és szavait könnyen félremagyarázhatnák, ami akkor neki is, másoknak is nagy bajt szerezhetett volna.

Egyszer azonban olyanok, a kik őtet jól ismerték és be-^{A jogfolytonosság kitűzött zászlója.} csülték, de a kikben ő is bizott, egy helyen úgy megszorított-

ták, hogy már nem menekülhetett előlük; midőn tehát faggatták, hogy mondaná meg, mi uton nyerhetnénk vissza alkotmányunkat? Deák Ferencz begombolta kabátját, de úgy, hogy felülről egy gomlyukat üresen hagyott, és így alulról egy gombot nem volt hová gombolni; a kérdezők nem gondolván, hogy evvel Deák nekik akar felelni, figyelmeztetik, hogy rosszul gombolta be kabátját; mire ő vizont azt kérdezi : hogy mit kell tehát tenni, hogy jól gombolhassa be kabátját? azt felelték : hogy ki kell egészen gombolni és újra előlről kezdeni: ezt kell tenni Ausztriának is válaszóla a kérdezősködőknek Deák Ferencz, és evvel ki volt mondva a jogfolytonosság, vagy is az volt kimondva : hogy mind a Fejedelemnek vissza kell venni azon kimondott szavát, hogy Magyarország elvesztette alkotmányát; mind a nemzetnek meg kell változtatni azon Debreczenben hozott határozatát, hogy Ausztriától elszakad és az uralkodó házat trónvesztettnek nyilvánítja, mert ez mindakettő törvénytelen; hanem e helyett ragaszkodni kell a nemzetnek és uralkodónak a szentesített 48-iki törvényekhez, oda kell mind a kettőnek visszatérni és onnét törvényes uton tovább folytatni. Ezt jelenti ez a szó; jogfolytonosság.

Ezen időtől fogva a kimondott jogfolytonosság zászlóként lebegett a nemzet előtt, mely alá sorakozott, mely útjának irányát megjelölte is a mely zászló a nemzetet összetartotta. A nemzet tehát bár hallgatagon, mert törvényesen nyilatkozni alkalma nem volt, — lemondott azon határozatról, mely szerint a pragmatika sankezio ellenére Magyarországot ausztriától elszakadtnak és az uralkodó házat trónvesztettnek nyilvánította, és visszatért a 48-iki szentesített törvényekhez : de nem állott el Bécs azon kimondott szavától, hogy a magyar nemzet elvesztette alkotmányát, és nem tért vissza a 48-ik alaphoz. Az isteni gondviselésnek kellett közbelépni, melynek utjai megfoghatatlanok és mégis bölcssek. Ez sujtotta egyiket, de ez sujtotta a másik félt is talán épen az esküszegésért. Oly háboruk következtek Ausztriára 12 esztendő alatt, melyeket csak egy oly erős hatalom birhatott el, milyen Ausztria volt.

Első volt a krími háboru, mely után a magyarok már mozogni és 1857-ben, midőn a Felség Budapesten volt kérelmezni kezdtek; de meg sem hallgattak.

Második volt az olasz háboru, mely után már a Felség tett ajánlatot az 1861-ik évben összehítt országgyűlésünknek,

de az ajánlat nem ütötte meg a zászlóra tűzött jogfolytonosság mértékét, nem fogadta el a 48-iki törvényeket törvényeknek, azért a nemzet el sem fogadhatta ugyan az ajánlatot, de akkor már mégis kimondhatta, hogy kész kiegyezni, de csak a pragmatikai sankczio és a 48-iki törvények alapján. Kimondotta ezen 1861-iki országgyűlés azt is, miszerint elismeri, hogy vannak közösügyek, és azok elintézésére fogunk is módot találni, csak előbb a 48-iki törvényeket ismerje el a Felség. Hasztalan volt, hiányzott a kölcsönös bizalom, azért szét kellett oszlani az országgyűlésnek, a nélkül, hogy valamit végezhetett és az ország vagy a birodalom állapotán javíthatott volna.

Végre mégis átlátta a Fejedelem, hogy birodalmának állapota sem népeinek hasznára, sem az ő uralkodásának di-csőségére nem válik: eltökélte tehát magát, hogy újra országgyűlést hív össze, hol mind ő kibékül a magyar nemzettel, mind a nemzetiségeket kibékíti egymással, visszaállítja a törvényes állapotot és megkoronáztatja magát.

A Fejedelem azon elhatározásának végrehajtását meg-érlelte egy újság czikk, mely husvét napján urunk feltámasztásának ünnepén jelent meg a Pesti Napló nevű újságban. Ezen czikk azt fejtegette, hogy mennyire hasznos volna a kibékülés mind a Fejedelemre, mind a nemzetre nézve, egyszerűsággal rámutatott a módokra is, a melyek szerint és a feltételekre, melyek alatt lehetséges a kibékülés. Ezen czikk annyira magára vonta minden olvasó figyelmét, miszerint mindenki csak azt tudakolta, hogy ki írhatta? mert mindenki bovallotta magának, hogy az egész ország kívánsága van benne kimondva. Mikor pedig köztudomásra jutott, hogy a kérdéses cikket Deák Ferencz írta; annyira elfogadta a benne foglaltakat mindenki, hogy az egész ország csak a kibékülést hangoztatta ugyannyira: hogy midőn a képviselő választás kiiratott egy képviselőjelölt sem volt, a ki azt nem mondta volna választói előtt, hogy ő is óhajt kibékülni, mert különben bizonyos is lehetett benne, hogy meg nem választják.

Megtörténtek a választások országszerte, és megnyitott végre az 1865. évi országgyűlés, melynek a Fejedelem és nemzet közti kibékülést kellett oszközölni; de ámbár egy képviselő sem volt, a ki kibékülni nem óhajtott volna: a kibékülés még sem történhetett meg mindjárt; mert a Fejedelem azt kívánta, hogy a 48-iki törvények vizsgáltassanak előbb át, és törültsék ki azokból mindaz, a mi a birodalom

egységével és nagyhatalmi állásával összhangzásban nincsen. Erre az országgyűlés azt felelte, hogy miután alkotmányunk szerint a nemzet csak koronázott királylyal váltóztathatja a régi törvényeket és alkothat újakat, a király pedig csak akkor koronáztatik meg, ha törvényeink fentartását hitlevél által biztosítja és arra esküt tesz: Ó Felsége elődjei esküje folytán előbb ismerje el régibb és így a 48-iki törvényeinket, és koronáztassa meg magát; akkor az országgyűlés intézkedni fog mindazokra nézve, a mik törvényeinkben a birodalom egységével és nagyhatalmi állásával netalán összhangzásban nem volnának.

Igy telt el alkudozásban közel egy esztendő, a midőn bekövetkezett a birodalomra a harmadik nagy csapás a königréczi csata elvesztése, mely a birodalmat a felozlás örvényének szélére vezette.

Itt kellett ten-
ink a könig-
gréczi csata
után?

A königréczi csata napján oda jutottunk, hogy válasz-
tanunk kellett e kettő között: elszakadni Ausztriától, vagy kibékülni Ausztriával. Kossuth hallgatott. Deák a kibékülést ajánlotta, de azon feltétel alatt: hogy a Felség ismerje el törvényeinket, jeleljük meg szorosán, melyek a közösügyek, állapítsuk meg azok kezelési módját, és biztosítsuk azok kezelésére döntő befolyásunkat, hogy a közös ügyeket se ellenünk-re nálunk nélkül ne lehessen intézni. Előadta, hogy mit tart ő közösügynek, előadta azt is, hogy mint gondolná ő azt kezelendőnek. Megnyugodott benne a Felség, meg az ország és elkezdődött az osztozkodás.

Midőn két mezsgyés gazda a rosz szomszédok pusztításainak kitéve levő külön-külön birtokának közös erővel teljesítendő megvédését közakarattal rábizza egy harmadik emberre azért, hogy kiki saját birtokát biztosan mivelhesse; de sem azt meg nem állapítják, hogy egyik is, másik is micsoda és mennyi erőt tartozik a védelmezőnek rendelkezése alá bocsájtani; sem azt meg nem határozzák, hogy azon harmadik védelmezőnek a megvédés végett mihez szabad nyulni egyiknek vagy másiknak birtokában: lehetetlen, hogy egyik vagy másik gazda ne gyanakodjék és ne panaszkodjék, hogy ő többet fordít a közös védelemre, mint ami birtoka után igazságosan reá csnék. Ha pedig még talán az sincs kikötve, hogy azon harmadiknak a közös védelmezésen kívül a cselédfogadás és szántás-vetés vagy aratásba beleszólása nincs: lehetetlen, hogy kedve ne támadjon beleszólni, nemcsak a cselédfogadásba, hanem a szántás-vetésbe is, sőt később az aratásba

is, még később a termés eladásába is, és ha mindez sikerült, utoljára talán még a bejött pénz hovafordításába is. Ha pedig az egyik többször tapasztalja az ilyen sérelmeket, utóbb felszólal, mely felszólalás következtében elismorik neki, hogy igaza van, és meg is ígéri szóval, hogy többé mindez nem történik. Azonban az eddig tapasztalt sérelmek minden ígéret mellett is újra ismétlődnek ekkor már haragosan szólal fel; újra elismerik tehát, hogy igaza van, és újra megígéri neki szóval, hogy többé nem történik, csakhogy ő is ismerje el, hogy a két birtok minden eddig szenvedett sérelmek mellett is elválaszthatatlanul együtt védelmezendő. A sértett fél belátván, hogy ezen védelemre elkerülhetetlenül szüksége van egyrésztől, másrésztől pedig látva azt, hogy a másik gazda a harmadik védelmezőnek kiterjesztett hatalmát márcsak azért sem ellenzi nagyon, mert ő hasznát veszi: ebbe is becegyez, de ujlag megígérteti magának, hogy a védelmen kívül az ő birtokának kezelésébe senkinek beleszólója nincs. Ezt is megígéri ugyan szóval újra, de azért a sérelmek ismétlődnek. Midőn ezután a sértett gazda átlátja, hogy az adott szó meg nem védelmezi: olyan módokról gondolkozik, melyekkel a sérelmeket meggátolhatja, vagy ha mégis történének, megtorolhatja; erre pedig legalkalmasabbnak találta azt, ha a cselédeket ő fogadja, azon felül saját gyermekeit a birtokba behelyezi és megparancsolja nekik, hogy a közös védelmen kívül mindent ők végezzenek, a cselédekre vigyázzanak, jogait őrizték, és ha legkisebb sérelmet látnak, mindjárt felszólaljanak, mert felelősségre vonja őket.

Mindez megtörténhet két középszerű birtok közös védelmezésében; mennyivel inkább megtörténhet tehát egy közös Fejedelem kormányozása alatt szövetkezett két külön ország területén, két külön nemzet között? Amint hogy meg is történt Ausztria és Magyarország között.

Mert a szerencsétlen mohácsi vész után királynak választották ősceink az ausztriai Fejedelmet I. Ferdinándot azért, hogy országunkat Ausztriával együtt közösen védelmezze, de nem határozták meg, hogy micsoda és mennyi erőt vagy költséget adunk mi a védelemhez, és micsoda és mennyi erőt vagy költséget tartozik adni Ausztria. Azt sem állapították meg, hogy a védelmen kívül micsoda dolgainkban és mily kiterjedésű joggal intézkedhet a király. Azt meg már épen meg sem is állapíthatták, hogy ki parancsoljon a katonaságnak vagy ki vezesse azt háboruba: mert azon jog már az ő

magyar alkotmányban is feltétel nélkül a fővezérnek adatott át, kitől utódai a későbbi vezérek és királyok sértetlenül örökölték; különben is a háboru indítás vagy békekötés joga minden időben és minden nemzetnél a fejedelemnek kizárólagos joga.

És mivel sem a fejedelem jogai meg nem határozottak, sem Magyarország és Ausztria kötelességei meg nem állapítottak: terjedelmes jogfoglalások és nemzeti sérelmek keletkeztek. Foljajdultunk mindannyiszor, és megis ígérték mindannyiszor, hogy többé semmi sérelem sem történik, a pragmatika sankcio, — melyben kimondatik, hogy Magyarország az örökös tartományokkal elválaszthatatlanul együtt birandó; — ugy az 1791. évi törvény, mely világosszavakkal kimondja, hogy Magyarország a pragmatika sankcio mellett is szabad és független ország; mind megannyi ígéretek, melyek papiroson megálltak ugyan, de életbe nem léptek. Oly eszközökről kellett tehát gondolkozni, melyekkel ezeknek életbeléptetését eszközölni és a további sérelmeket meggátolni is lehessen. Ily eszközöket adtak a nemzetnek a 48-iki törvények, melyeket az 1867-ik évi törvény nemcsak meg nem változtatott, hanem inkább azok hiányait kipótolta.

Hová vezetne
az elszakadás.

Ha a mohácsi vész után valaha kívánatos lett volna reánk nézve az Ausztriától való teljes elszakadás: ugy azt a königréczi veszteség után a legvalószínűbben eszközölhetők volna, mert a veszteség csakugyan a feloszlás széleig vitte a birodalmat.

Azonban — noha a 48-iki törvényeink még a königréczi csata napján sem voltak elismerve, — az országgyűlés elszakadásra még sem, hanem csak a kiegyezésre törekedett és törvényeink elismerését és életbeléptetését követelte.

Volt ugyan néhány képviselő, kik alattomban háromszázados sérelmeinknek megboszulásáról és a teljes elszakadásról suttogtak, de csak suttogtak, és nyilvánosan felszólalni sem mertek, mert talán csak tizennégyen voltak és mivel tudták, hogy nemcsak az országgyűlésre küldött többi képviselő, hanem az egész ország elfordulna tőlök.

De mivel ezen tizennégy ember később az országgyűlésen párt lett, melyet szélső balpártnak nevezünk: vizsgáljuk meg, hová vezetné a nemzetet az ő törekvésök?

Ha Ausztriától teljesen elszakadni akartunk volna vagy most akarnánk, azt csak fegyverrel tehetők volna vagy tehetnénk; de Ausztria is védelmezné magát, a mely küzde-

lebenben a horvátok, rácok és oláhok mind fegyvertársai lennének, vagy legalább lottek volna; és mivel minden fegyvernek két vége van: meglehet, hogy nem győznénk; akkor pedig azután mindent elvesztenénk, a mink csak van és annyira elgyengülnénk, hogy azt visszaszerezni soha többé még csak reménységünk sem lehetne. Meghalnánk feltámadás nélkül. Nem volna-obűn a nemzet ellen azon szabadságot, melylyel — hála Isten! most birunk, sőt nemzeti életünket kockára tenni?

Antal. Igen, de a külhatalmak meg minket segítettek volna, és győztünk volna?

Miklós. Nagyon szeretem, hogy ezt felemlitted. Kosuth kecségtetésére tizennyolcz egész évig vártuk a külbeavatkozást, bizonyosan el is követett, mindent, hogy azt megszerezze, volt már pénze és fegyvere is e czélra, alkalom sem hiányzott, mert ez idő alatt Ausztria három nagy háboruban a krimi, olasz és porosz háboruban el is volt foglalva, sőt meg is verve: és e mai napig hasztalan vártunk a külbeavatkozásra, és hasztalan várnánk akármeddig, mint a szegény lengyelek várnak, kik ámbár sokaságuknál fogva is sokkal kedvezőbb helyzetben vannak mint mi, mégis száz évo már, hogy hasztalanul várnak.

Mi több: a königgréczi csata után a pozsonyi csata alkalmával itt volt, már a külhatalom, sőt Klapka vezérlése alatt magyar sereg is volt vele, mi pedig a régi elnyomott állapotban voltunk; valjon bele avatkozott-e ügyünkbe? Dehogyan avatkozott. Sőt midőn a pozsonyi csata folyama alatt ötnapi fegyverszünetet kötöttek, Klapka pedig nem tudott vagy nem akart róla semmit tudni, hanem a haza földjén haladt előre, és ezt mint sérelmet Bismarcknak megtelegrafirozták, tudod-e mit telegrafirozott vissza? azt, hogy ha meg nem áll a Klapka serege, két porosz regimenttel mindössze kell lövöldöztetni a haszontalanokat! Ezen saját kárunkon szerzett szomorú tapasztalás és a szegény lengyel nemzet élő példája elég világosan bizonyítja, hogy egy leigázott nemzet mint várhatja a külhatalmasságoktól felszabadíttatását.

Antal. De hátha mégis győztünk volna?

Miklós. Tegyük tehát fel, ha már olyan nagyon kívánod, azt, mit okosan feltenni sem lehet; hogy győztünk volna. Ha külhatalom segítségével győznénk: oly drága volna győzelmünk, hogy soha ki nem hevernének az árát, és csak fejedelmet csorélnék, a kitől nem követelhetnénk a 48-iki törvényekben letett szabadságunkat, hanem avval kellene meg-

érünk, amit adnak, vagy talán ez ellen újra fegyvert fognánk, és így addig harcolnánk, míg el nem fogyunk? Bizony nem sok idő telnek bele. Vagy talán megigértotnénk vele előre, ugy-e? Ha az ígélet mindig megtartatnék, senkinek eszébe sem jutna fejedelmet cserélni.

Én többet mondok öcsém, azt tudniillik: hogy ha Ausztria minden háboru nélkül egészen békés uton barátságosan adta volna vagy adná vissza teljes függetlenségünket, még akkor is kérnünk kellene, hogy csak tartson meg bennünket a régi szövetségben, mert nincs már nekünk mit félni Ausztriától, hanem vanmit tartanunk attól, a ki Ausztriát is, minket is elnyeléssel fenyeget, — a muszkától, ki ellen Ausztria nélkül magunk magunkat a sok közöttünk és körülötünk levő ellenséges népfajok és nemzetek közt csak tíz évig is alig tarthatnánk fel.

Antal. Ejnye no, de szorelmes vagy abba a németbe?

Miklós. Nem én vagyok szorelmes a németbe, öcsém, hanem te szereted magadat tulságosan, azaz: te beesüld nagyon sokra a magyar nemzet erejét. Oda állsz házad ablakához, és mivel magad előtt csupán magyarokat látsz elhaldni: azt hiszod, hogy az egész világ csupán magyarból áll. Ugy teszsz, mint midőn néhány suhancz egy asztalnál borozgat, és az egyik észre sem vévén, hogy a korcsmában másik asztalnál idegenek is vannak, bortól felizgatott bátorsággal kivág néhány rongyos hatost az asztalra, elkiáltván magát, hogy no lássuk, kinek van több pénze? midőn társai hallgatnak: a másik asztaltól oda megy egy idegen, és ugyanynyi öt forintos bankót tesz az asztalra, mondván: no hát lássuk, kinek van több pénze? A suhancz most bolátván szégenységét, megszégyenülve azzal menti magát; hogy: az urat nem láttam; mire az idegen zsebre teszi pénzét és eltávozik, talán csak annyit mondván, hogy máskor ne hetvenkedjél öcsém, mielőtt jól szét nem tekintesz. Te bekiáltasz a világba, hogy ne lássuk, ki hatalmasabb a magyarnál? de ha majd a szomszédból előált a muszka, nem mondhatod, hogy az urat nem láttam, és nem is fog eltávozni, hanem azt fogja mondani, hogy most már csak mérkőzzünk meg és lássuk, ki hatalmasabb?

Antal. Mit félünk mi a muszkától? hallottam én, hogy a muszka is megadná nekünk a 48-iki törvényekben letett szabadságunkat.

Miklós. Ennél szomorítóbbat nem mondhattál, öcsém,

mert ebből látom, hogy csak ámitó legyen, a hazával együtt örvénybe vezethet. Hát nem emlékszel már, hogy 1849-ben a muszka verte le a 48-iki szabadságot? Vagy hát miért tette volna ama költséges háborut a szabadság leigázására, ha azt visszaakarná adni? Hatalmában állna szabadságot adni a lengyeleknek, és mit tesz velök: 10—20 esztendő közökben mesterségesen maga szitott köztök forradalmat, hogy azt le-
 vervén a tanultabbakat és vagyonosabbakat a dermesztő hideg Sziberia tartomány ólombányaiba vitethesse, hogy azután a szegény és tanulatlan néppel tetszése szerint elbán-hasson. Annyira is vitte már, hogy most azt is megtiltotta, miszerint az utcán még lengyelül beszélni vagy a boltok fölé lengyel felírást tenni sem szabad. A lengyel iskolákban csak muszkául szabad tanítani, a katolikus lengyeleknek nem szabad a katolikus ünnepeket tartani, hanem az óhitű muszkákét, hogy így mind nyelvre, mind vallásra nézve a muszkák-
 kal összeolvadjanak.

Ha ozen kilátás tetszik, ha így akard boldogítani a ha-zát: ugy a jövő országgyűlésre válasz szélső balpárti képvi-selőt, mert ezek akarva, nem akarva erre vezetnek.

Ezen veszedelmes következményeket és az épségben álló ^{mit tett az or-} pragmatika sankciót tartotta szemoi előtt a most borekesztett ^{szággyűlése.} országgyűlés a königgrézi csata elvesztése után is, azért ol-szakadásra nem is gondolt, hanem csak a 48-iki törvények csorbitatlan életbeléptetését követelte. Vissza is állította azo-
 kat a fejedelem csorbitatlanul, az országgyűléshez intézett leiratával, és miután a királyi hitlevelet kiadta, melyben a nemzetet biztosította, hogy törvényeinket és szabadságainkat mind ő megtartandja, mind másokkal megtartatja és azt az Isten szabad ege alatt a nemzet előtt letett esküvel is megerősítette: sz. István koronájával megkoronáztatott. 1867. junius 8-án. Ez időtől fogva I. Ferencz József törvényes ki-rályunk, és jogosan gyakorolja azon hatalmat, melyet hazai törvényeink a törvényes koronázott királyra ruháznak.

A koronázott király egyik joga az, hogy az országgyű-
 lés által elébe terjesztett törvényjavaslatokat szentesíti; azaz: kijelenti, hogy a törvényjavaslatban foglaltakat helyosoknak tartja és ennek bizonyosságaul nevét aláírja, mi által a tör-
 vényjavaslat az ország minden polgárát kötelező törvénynyé válik.

Az 1791-ik évi 12. törvényczikk azt mondja, hogy: a törvényekhozása — eltörlése és magyarázásának hatalma e

Magyarországban a törvényesen koronázott fejedelemmel és a törvényes országgyűléssel közös, s azonkívül nem is gyakorolható. Magyarországon tehát az országgyűlés törvényesen koronázott király nélkül törvényt sem nem alkothat, sem el nem törülhet. Ez volt az oka, hogy az 1865-iki évi deczemberben összeült országgyűlésünk egész a koronázásig csak tanácskozott, de törvényt nem alkotott.

Eltörülte-e az országgyűlés a 48-iki törvényeket.

Antal. Na, de ki is pótolta azután a késedelmet rombolással, mert ugyancsak tönkre tette a 48-iki törvényeket.

Miklós. Nyugodtan, öcsém, nyugodtan: értsük meg egymást. Előre bocsájtottam: hogy valamint a király maga országgyűlés nélkül, úgy az országgyűlés koronázott király nélkül sem régi törvényeket el nem törülhet, sem újakat nem alkothat: azonban, ha az országgyűlés a király beleegyezésével mindjárt a legutóbbi országgyűlésen alkotott törvényeket mind eltörüli is, törvénytelenséget nem cselekszik.

Antal. Na hiszen élt is ezen jogával, mert eltörülte a 48-iki törvényok javát.

Miklós. Higgadtan öcsém, higgadtan! úgy látom, nagyon telebeszélték a fejedet, és úgy látszik, azt sem tudod igazán, hogy mi a legfontosabb a 48-iki törvényekben. Megmondom én neked, hogy mit törült el az országgyűlés a 48-iki törvényekből, de megmondom azután azt is, hogy mi a legfontosabb a 48-iki törvényekben, amit az országgyűlés nemcsak le nem rombolt, hanem jobban kifejtette. Tehát

1-ör az 1848. évi III. törvényzcikk 2, 3, 9, 11, 17, 19, 24. és 38. szakaszai a nádor hatáskörét szabályozzák, ezeket az országgyűlés, az igaz, a királylyal egyetemben vagy is törvény által érvényen kívül helyezte, mert nincs nádor és talán nem is lesz; vagy ha lenne is, mindnyájan átlátjuk, hogy a fentebbi szakaszokban megállapított hatáskörrel összekötkezés nélkül meg nem állhat, minthogy azokban a nádornak a király távolléte esetére valóságos királyi hatalom adatik, ami annyi volna, mint egy országban két király. Már pedig a magyar történetből merített tapasztalás is bebizonyította: hogy jaj azon ország lakosainak, melyben két király uralkodik. Ezzel tehát a 48-iki törvényeknek nem ártott, hanem csak hibájától tisztogatta.

2-or. Az 1848-ik évi III. t. cz. 12. szakasza így szól: „Minisztertársait legfelsőbb megerősítés végett az elnök teszi javaslatba.“ Ezt az 1867. évi VIII. t. cz. ekkép módosította: „A miniszterelnök előterjesztésére annak minisztertársait

ő Felsége nevezi ki. Már a minisztertársakat a miniszterelnök előterjesztésére akár kinovezzo, akár csak megerősitse ő Felsége, — úgy hiszem mindegy.

3-or. A 1848. évi IV. t. cz. 6. szakasza így szól: „Az évi ülés az utolsó évről számadásnak és következő évi költségvetésnek a miniszterium által leendő előterjesztése s az irántoki határozatnak meghozatala előtt be nem rokesztethetik, sem az országgyűlés fel nem oszlathatik.“ Ezen törvényszakasz szintén a 48-iki törvények gyengéihez tartozik, mert megtörténhetnék, hogy az országgyűlés olyan törvényjavaslatot terjesztene a király elébe, mely nem egyezik meg az ország népének kívánságával és meglehet, hogy ezt a király tudná, és akkor kötelessége volna a népre hivatkozni, vagyis az országgyűlést szétosztatni és új választásokot rendelni el; de ezt ezen törvényszakasz megmaradása mellett nem tehetné, míg a költségvetés tárgyalva nincs; azt pedig az országgyűlés ezen törvény mellett évről-évre halogathatná, és valamint a király úgy az ország népének kívánsága felett zsarnokoskodhatna és az összeütközés nem volna kikerülhető. Ezen összeütközést kívánta tehát most berekesztett országgyűlésünk elhárítani, midőn a fentebbi törvényt okkép módosította, hogy ha ő Felsége az országgyűlést bármi okból előbb olnapolná vagy berekesztené, mint a befejezett számadások boadatnak és a jövő évi költségvetés előterjesztetik; az országgyűlést még azon év folytán és pedig oly időben kell összehívni, hogy mind a befejezett számadások, mind a jövő évi költségvetés az évnök végeig országgyűlésileg tárgyalathassanak. Ugy hiszem átlátod, miszerint ezen módosítással mind az ország népének, mind a királynak joga inkább van biztosítva, mint a fentebbi szakasszal.

4-er. A nemzetőrségről szóló törvény felfüggesztetett addig, míg a törvényhozás a védelmi rendszer átalakítása és megállapítása iránt határozand.

A most berekesztett országgyűlés tehát csak olyanokat és úgy módosított vagy függesztett fel az 1848-iki törvényekből, melyek azoknak gyengoségei voltak, a melyekkel tehát nemcsak nem rontott azokon, hanem javított; mi onnét is kitetszik, hogy ezek miatt a baloldal sem nehezelt.

De van mégis egy, mit a most berekesztett országgyűlés egészen megsemmisített. Legyen érte hála Istennek és köszönet Deák Ferencz bölcsességének! És ezen egy az 1848. évi

III. törvényczikk 13. §-ban elismert közös viszonyoknak *határozatlan kezelési módja*.

Mióta a közös védelemre Ausztriával szövetkeztünk, mindig az volt összeütközésünk oka és sérelmeink forrása, hogy nem volt köztünk meghatározva: hogy mivel járuljon a védelmi erőhöz Magyarország? és mivel Ausztria? hogy miképen gyakoroljon befolyást ezen védelmi erőre az egyik állam és miképen a másik? Ki vezesse? hová? és miképen vezesse ezen védelmi erőt? És mivel ezen határozatlanság miatt a védelmi erőre való befolyástól bennünket elzártak; számtalan versenygés, sőt tetteleges összeütközés is támadt köztünk, mely összeütközésben a közös védelmi erőt ellenünk is használhatták és használták is, mert annak meggátolhatására törvényben gyökerező jogunk és hatalmunk nem volt.

Ezen hiányon akart segíteni az 1848-ik évi III. törvényczikk 13. §., mely szóról szóra ezt mondja: „A miniszterek egyike folyvást ő Felségének személye körül lesz, s mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviseli.“

Ezen törvény megállapítja ugyan, hogy Magyarországnak van joga a közös ügyekre befolyni, mivégett egy magyar miniszter folyvást ő Felsége személye körül is lesz. De azt ezen törvény sem állapítja meg, hogy ezen magyar miniszter mily mértékben vagy minő hatalommal folyhat be a közös ügyekben felmerülő kérdésekre; nem állapítja meg, hogy ha ezen egy magyar miniszter 8 osztrák miniszterrel valami kérdés fölött együtt tanácskozik és az ő véleménye a 8 egy véleményű osztrák miniszterével ellonkezik: vajjon mennyit ér ezen egy magyar miniszternek szavazata? annyit-e mint egy miniszteré? vagy annyit, mint a többi osztrák miniszteré összevéve, minthogy ő maga egész Magyarország novében szavaz? Nem állapítja meg, hogy ha ezen egy magyar miniszter a 8 osztrák miniszter véleményecért nem vállalja magára a felelősséget, melylyel Magyarországnak tartozik, hanem inkább lemond; van-e akkor joga ő Felségének határozni és tartozik-e abban Magyarország megnyugodni? Vagy ha nem nyugodnék meg: mit szabad Magyarországnak tenni?

Ezekből láthatod, öcsém, hogy ezen törvény által a két állam közti összeütközésnek okai épen nincsenek elhárítva.

Ezen hiányos törvényt tehát tökéletesen megsemmisi-

tette az 1867. évi 12. törvényczikk, mert ezen törvényczikk nem pusztán átalánosságban említi a közös ügyeket, hanem szorosán meg is határozza, hogy melyek azok, tudniillik csak a közös védelem, melyhez a külügy és hadügy tartozik. Megállapítja azt is, hogy ezen ügyek miképen kezeltessenek, és hogy ezen kezelésbemily mértékben folyhat be Magyarország, tudniillik: a páritás — magyarul: egyenlőség — alapján, azaz: hogy a közös ügyekben felmerülő kérdésekben Magyarország szavazata egyenlő erővel bír Ausztria szavazatával mindamellott is, hogy Magyarország mind pénzben, mind katonában sokkal kevesebbel járul a közös védelemhez, mint Ausztria. Megállapítja azt is, hogy ezen fontos kérdésekben nem egyes miniszterek határoznak, hanem a két országgyűlésből külön kiküldött hatvan-hatvan képviselő. Megállapítja végre, hogy ha ezek meg nem egyeznének; külön véleményeket ő Felsőge elé terjesztik és az elébe terjesztett két vélemény fölött ő határoz, de ezen határozatban azután mindkét fél tartozik megnyugodni.

Láthatod ezekből, öcsém, hogy a két állam közt támadható összeütközésnek ezen törvény által talán egészen is, de minden esetre inkább elejovan véve, mint a 48-iki III. t. cz. 13. §-a által, és hogy a delegazio intézménye még sem olyan rossz, mint azt a baloldal hirdeti, miután sokkal inkább biztosítja kívánt befolyásunkat a közösügyekre, mint a 48-iki törvények.

Azonban a mi a 48-iki törvényekben a legfontosabb, azon a most berekesztett törvényhozás épen nem változtatott, hanem inkább jobban kifejtette. Mert bármily fontos a 48-iki törvényben, hogy a népet felszabadította, a közös teherviselést megállapította, a robotot, dézsmát, tizedet, ősiséget eltörülte: de a logfontosabb az, hogy parlamentaris magyar független felelős miniszteriumot teremtett és országos dolgaink vezetését ezeknek kezeibe tette le; mert míg ez megvan: kezünkben van saját sorsunk és tetszés szerint intézhetjük.

Antal. Lesz erre még mondani valóm, csak előbb engedj egy kérdést tenni. Hogy mi az a magyar független felelős miniszterium, azt tudom; de mond meg mindenekelőtt: mi az a parlamentáris miniszterium?

Parlamentaris
miniszterium.

Miklós. Parlament magyarul országgyűlést jelent. Az országgyűlés képviselőkből áll, a kik nincsenek mindig mindnyájan egy véleményben: a kik egymással hasonló véleményben vannak, együttvéve képeznek egy pártot, és így a képviselők véleménykülönbsége szerint van az országgyűlésen

két vagy három párt, és az egyik számosabb mint a másik. Ha már most a miniszterium az országgyűlésnek valamit előterjeszt, a fölött a képviselők tanácskoznak, és a pártok közül az egyik védelmezi a miniszteri előterjesztvényt, a másik pedig ellenzi; az ellenző párt opposíciónak vagy ellenzéknek vagy baloldalnak neveztetik, mert ezen párt emberei az országgyűlési elnök balfelére szoktak ülni; a védelmezők miniszteri párt vagy többség vagy jobboldalnak neveztetnek azért, mert az ezen pártbeli képviselők az országgyűlési elnök jobbján foglalnak helyet.

A tanácskozás után következik a szavazás. Ha már most a miniszteri párt van többségben, győzött a miniszterium és továbbra is kormányoz; de ha az ellenzék jut többségre és a miniszteriumot leszavazzák: a miniszterium lemond és a többségből alakul új miniszterium, mert a miniszteriumnak parlamentarisknak vagyis az országgyűlési többségből valónak kell lenni. Parlamentaris miniszterium tehát annyit tesz, mint az országgyűlési többségből való miniszterium.

Ezekből megértheted, édes öcsém, hogy a kormány tarthat, sőt tartoznia kell valamely párthoz, még pedig a többséghez: de azért a többséget nem lehet mondani kormánypártinak azon értelemben mint 48 előtt mondták, a mi akkor nem nagy dicsőség volt, mert a kormány elmozdíthatlan volt, bármit mondott a többség; a többséget pedig a kormány verbuválta.

De most parlamentáris kormány mellett nem a kormány alkotja a többséget, hanem megfordítva, a többség alkotja a kormányt. Ezt azért mondom, hogy őrizkedjél azoktól, a kik manetalan előállnak és azt mondják: hogy én Deákpárti vagyok, de nem vagyok kormánypárti; mert bizonyos lehetsz benne, hogy az ilyen vizre akar vezetni; mivel míg a Deákpárt marad többségben: addig a Deákpárt marad a kormányon, és így minden Deákpárti képviselő szükségképen egyszersmind kormánypárti is.

A 48-iki törvények legfontosabb vivmánya tehát, hogy nemcsak magyar független felelős miniszteriumot, hanem egyszersmind parlamentáris miniszteriumot teremtett; mert ez biztosítja azt, hogy a kormányon mindig nemcsak magyarok, hanem a többségből levő magyarok ülnek, és így az ország mindig a többség akarata szerint kormányoztatik.

Antal. Hát így csakugyan igaz, hogy a Deákpárt teremtette meg a közös ügyeket, mert a múlt országgyűlésen a Deákpárt volt többségben.

A Deákpárt teremtette-e a közösügyeket.

Miklós. Igaz, hogy a mult országgyűlésen a Deákpárt volt többségben; de azért sem a közös ügyeket nem teremtette, sem a haza függetlenségét el nem adta: mert megteremttek a közösügyek és elveszett teljes függetlenségünk már a szorencsétlen mohácsi vész után, midőn Ausztria főhercegeét 1-ső Ferdinandot választottuk királynak, hogy tőle védelmet nyerjünk.

Antal. Oh nem, ezen választással csak personal uniót — személyes egységet — teremtettek őseink, annyiban, hogy ugyanazon személy, a ki Ausztriának fejedelme volt, nekünk is királyunk lett; de az ausztriai néppel semmi más összeköttetésünk, vagy közös ügyünk nem volt.

Miklós. Az igaz, hogy az ausztriai néppel nem alkudoztunk, csak fejedelmével, mert az ausztriai népnek nem volt alkotmánya, nem maga, hanem a fejedelem intézte ügyeit, még pedig korlátlan hatalommal úgy, hogy a kivel a fejedelme valamiben megegyezett, annyi volt, mintha magával a néppel egyezkedett volna; így tehát, midőn őseink a védelemre nézve megegyeztek Ausztria fejedelmével: magával az ausztriai néppel egyeztek meg.

Sőt, hogy a császár és király személy egységén kívül az ausztriai néptől a török ellen védelmet is reményltek őseink, az is bizonyítja, hogy a tetteleg nyújtott védelmet el is fogadták, és érte a császár-királynak köszönetet is mondtak. Na ugyan lett volna mit megköszönni, ha épen csak a császár maga segített volna.

Azonban, ha ez nem állapította volna is meg a közös védelmet: megállapította azt a *pragmatica sanctio* 1723-ban, melyben nemcsak azt ismerik el őseink, hogy az ország már eddig is részesült védelemben; hanem az eloszthatlanság és elválaszthatlanság továbbra is azért állapittatik meg: hogy a birodalom minden külső ellenség ellen is szerencsésen fenmaradhasson. Elismerte a közösügyet az 1848. évi III. t. cz. 13 §-a is, mely azt mondja, hogy: „mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik.” Tehát épen az a 48-iki törvény, melyet Kossuth alkotott. — Elismerte az 1861-iki felirat is.

Az hiszem, édes öcsém, átlatod, miszerint ezekben a közös védelem oly világosan meg van állapítva, hogy csak egy rozsz akaratú ámitó hitetheti el a szegény tanulatlan néppel, hogy Ausztria és Magyarország közt sohasem volt közösügy, hanem csak a Deákpárt teremtette 1867-ben, miután a kik kö-

telezve vannak egymást közösen védelmezni, köztük — legalább a védelemre nézve — van közösügy.

Hanem a legnagyobb baj mindig az volt, hogy nem állapított meg, hogy mennyi katonát és mennyi pénzt tartozik a védelemre adni Magyarországnak és mennyit Ausztriának? hogy ki és miképpen rendelkezhet a védelmi eszközökkel? és mivel Magyarországnak az a királya, a ki Ausztriának császára; az ausztriai császárnak pedig felelősség nélküli miniszterei voltak: a német miniszterek a császárral egy személyű magyar királynak azon jogát, melylyel a védszükség felett rendelkezik, magukhoz ragadták és nagyon szélesre kiterjesztették ugyannyira, hogy a védelem kalapja alá vonták az ország beldolgainak vezetését is, milyenek: a magyar főbb hivatalnokok kinevezése, a só és egyéb bányák, a kameralis jóságok, a befolyt adóknak felelősség és a magyarok befolyása nélkül való kezelése; ezekből származtak a érlelmeink, és mivel Magyarországnak ezeket szó nélkül nem tűrhetette: ezekből származtak összeütközéseink.

Az 1867. évi XII. ugynevezett közösügyes törvényczikk tehát meghatározta, hogy pusztán csak a védelem a közösügy, megállapította ezen közösügyek kezelési módját úgy, hogy Magyarországnak a közösügyek elintézésére is ötöt megillető befolyást biztosított.

Delegáció.

Antal. A felhozottak után nem bírom tagadni és úgy hiszem, miszerint nem is lehet tagadni, hogy vannak közösügyek; de azoknak megállapított kezelési módját olyannak találom, melyek a haza függetlenségét veszélyeztetik és ezáltal előbb-utóbb beleolvadunk Ausztriába; különösen a delegáció és közös miniszteriumban veszedelmet látok.

Miklós. Miután a közösvédelem közösügy és az 1867. évi 12 t. cz. szerint csak is az maga a közösügy egyik ország sem intézheti azt maga a másik nélkül. A közös védelemhez tartozik a külügy és a hadügy, mert a háboru kitörése előtt a külügyminiszter alkudozik a többi hatalmakkal, és tulajdonképen ez idézi elő vagy háritja el a háborut. A katonaság már csak azután lép fel, ha a külügyminiszter nem hárihatta el a háborut. Már pedig az ilyen alkudozást két külön külügyminiszter nem vezetheti. Mert mi lenne például abból, ha a legutóbbi görög és török egyenetlenségben az osztrák külügyminiszter azt mondta volna, hogy én Görögország részére álllok; a magyar külügyminiszter pedig a török részére állt volna, akkor ha háborura kerülne a dolog, a magyar katoná-

ság a török táborban a görög táborban álló ausztriai katonaság ellen csatázna, és így a helyett, hogy egymást védelmeznénk, mint törvényeink köteleznek, egymást gyilkolnánk és gyengitenénk.

Ha a magyar király az ausztriai tartományokban most is korlátlan — absolut — hatalommal bírna, és az ügyek elintézésébe nem engedett volna népeinek befolyást, hanem azok nevében korlátlan hatalommal intézkedhetne: úgy a magyar országgyűlés ebben is csak királyával végezhetne. De miután az ausztriai népek is alkotmányt nyertek, és ügyeiket ők is magukintézik: a közösügyekre nézve velők kell tanácskoznunk. Kelltetett tehát módot találni, hogy mikép tanácskozzunk. Deák Ferencz a delegációt találta legalkalmasabbnak, mely szerint az osztrák országgyűlés kiküld kebeléből hatvan tagot, és ugyanannyit a magyar országgyűlés is; ezek külön-külön tanácskoznak azon közösügyek fölött, melyeket a közös miniszterek elejükbe terjesztenek, egyik testület közli a másikkal határozatát írásban: ha megegyeznek, jó; ha nem, akkor összegyűlnek szavazni és a többség dönt; ha pedig egyenlő szavazat lenne, úgy ő Felsege határoz azon két javaslat fölött, mely a delegációk által elébe terjesztetik.

Ezen delegációk vonják kérdőre a közös minisztereket is, és ha eljárásaikat nem helyeslik, lemondadják, sőt vád alá is helyeztethetik őket.

Antal. Talán mégis jobb volna, ha úgy történnék, mint a baloldal kívánja, hogy a közösügyek terjesztössenek külön-külön a két országgyűlés elé, és ne az a kiküldött hatvanhatvan képviselő tanácskozzék azok felett, hanem az egész országgyűlés; ha aztán nem tudnának megegyezni: értekezék együtt a két miniszterium; és ha ezek som tudnának megegyezni, határozzon ő Felsege.

Miklós. A delegációról és közös miniszteriumról Deák is azt mondta, hogy ő sem tartja ugyan legjobbnak, de jobbat most még nem tud, felszólított tehát mindenkit és így a baloldal is, hogy a ki jobbat tud, álljon elő, ő hozzááll; de senki sem vállalkozott jobbat mondani.

A mit te a baloldal javaslataként felhozol, az nem jobb, sőt rosszabb; mert korlátlan uralomra — absolutismusra — vezet, pedig evvel már úgy elteltünk, hogy most is keserű a szánk. Ugyanis: ha magok az országgyűlések tanácskoznának: a bécsi miniszterium majd tudna az ausztriai országgyűlésen többséget szerezni magának arra, hogy semmibe bele ne

A delegáció
eltörése abso-
lutismusra
vezet.

egyezzen, a mit a magyar országgyűlés akar. Akkor az ügy a két miniszterium elébe kerülne; de a bécsi miniszterium már éppen nem egyezne bele a magyar miniszterium kívánásába, és így a Felsőg határozná; annál pedig kivinné, hogy mindig az ő kívánása szerint határozná. De ugyanez állna a mi részünkről is. Ez pedig egy kis kerülővel absolutismus lenne, és a régi vizzályt megújítaná.

Antal. De hát nem növi-e ki magát a delegáció rajxrattá?

Miklós. Sohasem nöheti ki magát azzá, mert egy rajxrath törvényeket alkot, de a delegáció számadásokat és költségvetéseket vizsgál és szavaz meg, még pedig csupán a közösügyek költségeit, ebben pedig a két delegáció könnyen megegyez, mert mindkettőnek ugyanazon érdeke van, hogy minél kevesebbet kelljen fizetni.

Miben van alkotmányunk biztosítéka

Antal. De ha már van közösügy és ennek kezelésére czélszerű intézmény a delegáció, de különösen jó, hogy a közösügyeken kívül az ország minden dolgait a magyar parlamentaris miniszterium intézi el: hol van a biztosíték a nemzet kezében arra nézve, hogy ez így is marad, miután a hadsereg is közös és a magyar ezredek is a Felsőg rendelkezése alatt állanak?

Miklós. En elegendő biztosítékot látok abban, hogy a magyar ezredek Magyarországon lesznek elhelyezve, és mivel az általános katonakötelezettség folytán besorozott miveltek fiuk egészen magyar szellemet öntenek a közös magyar katonaságba, nem hiszem, hogy a magyar katona a magyar alkotmány ellen fergyverhez nyuljon. Azonfelül itt lesz a honvédség. Igaz, hogy a magyar ezredek még nincsenek az országban, a honvédség sines még felállitva: de mindezt nem a kiegyezés tökéletlensége okozza, hanem saját országunk állapota nem javolja. Az okokat magad is kitalálhatod. Egyébiránt nagyon gyengén áll azaz alkotmány, melyet szuronyoknak kell védelmezni; én legfőbb és teljesen kielégítő biztosítékot abban látok, hogy az örökös tartományok is alkotmányt nyertek. És azzal bizonyította be Deák Ferencz bölcsességét leginkább, hogy az 1867. évi 12. törvényczikkbe befoglalta, hogy ezen törvény csak akkor lép életbe, ha az örökös tartományok népei is teljes alkotmányosságot nyernek, mert ezzel a mi alkotmányunk az örökös tartományok népeinek védelme alá is van helyezve, mint az övék a miénk alá. Ha tehát a mi alkotmányunkat valaki sérteni akarná, majd védelmeznék azt az örökös tartományok népei is, mert tudnák, hogy az ő alkotmá-

nyuk is hasonló sorsra jut. Kossuth is mindig azt mondta, hogy a mi alkotmányunknak legjobb biztositéka, ha az örökös tartományok népei is alkotmányt nyernek, és ezt most a közösügyről szóló törvény értelmében meg is nyerték.

Antal. Hiszen jó jó mind a mit elszámláltál; de még is Közös hadsere csak jobb volna, ha külön magyar hadseregünk volna mint 1848-ban volt, miután a külön magyar hadsereg a 48 iki törvényekben, meg volt nyerve, de különben a külön hadsereget is csak úgy föl lehetne használni a közös védelemre.

Miklós. Nem tagadom, hogy a különálló hadsereget is fel lehetne használni a közös védelemre, de ebből semmi hasznunk sem volna, de költségünk több volna. Azonban meg kell fontolni, hogy a király akarata ellen a külön magyar hadsereget sem vezényelhetnénk mi, mert a külön magyar hadsereg is csak a király parancsnoksága alatt állna és a hol király van, ezt a jogot el nem lehet tőle venni, mivel akkor megszűnik király lenni; annyi pedig, hogy a magyar ezredek szemcink előtt legyenek most is, meg van adva abban, hogy a magyar fiak magyar ezredekbe soroztatnak és Magyarországbán állomásoznak.

De azt már nem ismerem el, hogy a 48-iki törvényekben a külön magyar hadsereg is szentesítve volna. A 48-iki törvényekben van szó honvédelmi miniszteriumról és nemzetőrökről: de ez most is megvan a honvédseregben. Hanem különbözik ezen seregtől azon katonaság, melyről az 1848. t. cz. 8. §-a szól, és melynek hivatalaira az Ő Felsége által törtéendő kinevezéseket nem a magyar honvédelmi miniszter ellenjegyzi, hanem azon miniszter, ki folyvást Ő Felsége személye körül leendett és a közösen érdeklő viszonyokba befoly. Ha már most van egy hadsereg, melynek tisztí kinevezéseit nem a honvédelmi miniszter ellenjegyzi: kell a honvédelmen kívül lenni más hadseregnek is. De mivel ezen hadsereghez a tisztí kinevezéseket azon miniszter ellenjegyzi, a ki Ő Felsége személye körül a közös viszonyokba belefoly; ezen hadsereg csak a közös hadsereg lehet, és így a 48-iki törvényekben is elismertetett a közös hadsereg.

A „honvédség“ nem volt törvényes külön magyar hadsereg, hanem forradalmi sereg. Azért nem is állították azokat fel mindjárt a törvények szentesítése után, hanem csak később, midőn már a nemzotiségek lázongtak; akkor is királyi engedély m. lett. A király a kért kétszázezer újonczból pedig csak tizozret engedett meg. Már ha törvényes joga lett

volna a nemzetnek nemzetőrségen kívül külön magyar hadsereget is állítani, vajjon nem követelte volna-e hangosabban?

Később ugyan kiállítottak tán kétszáz ezernél is többot: de ez már forradalmi sereg volt és nem törvényes.

Ha egy atyának két külön kenyéren levő fia hosszú ideig bír egy oly nagy terjedelmű jószágot, melynek kellő közepében egy jövedelmező halastó áll, melybe a víz a birtok egyik oldalán be, a másikon kifolyik: de mivel a két birtokos gyermekei egymást gyakran és annyira sértegetik, hogy e miatt a birtokosok is folytonosan versengenek; végre elszánják magokat, hogy elosztóznak; azonban mivel átlátják: hogy ha a halastavat — melyen az osztályvonal keresztülvág — oltöltik, sok költségbe is kerül, veszedelmes is, jövedelme is csökken: nem cselekednék-e okosan ezen két testvér, ha mindent megosztva a halastavat közegyetértéssel megállapított szabályok szerint közösen használnák? Feleletéről nem kételkedem, azért csak azt teszem hozzá: hogy Magyarország és Ausztria közt a hadsereg azon halastó, mely megosztva költséges is volna és semmivel sem hajtana több hasznot a hazának.

Antal. Ezt már némileg felfogom, de mi az a kvóta?

Kvóta.

Miklós. Ha két ember együtt kereskedést kezd, melyhez egyik kétezer forintot, a másik egy ezer forintot ad: mivel a nyereséget előre tudni nem lehet, azért azt sem lehet megmondani, hogy a nyereségből hány forintot kap az egyik, és hányat a másik; de mivel azt tudják, hogy a 3000 ftal kezdett kereskedésbe az egyik a tőkének egy harmadát fektette be, a szerint tehát megállapítják előre, hogy a nyereségnek is egy harmadát kapja, így az van megállapítva, hogy az egyik a nyereségnek *hányadát* kapja. Ez a kvóta, vagy is magyarul *hányad*.

A magyar-osztrák birodalom közösügyének költségét sem lehet számszerint előre tudni, azért nem lehet megállapítani számszerint, hogy hány millió forintot fizet hozzá Ausztria és hányat Magyarország; de mivel azt lehet tudni, hogy mennyi adót fizetett eddig Magyarország és monnyit Ausztria: hogy minden évben új és új alkudozást ne kelljen kezdeni, — ezen adót tőkének tekintve tiz esztendőre megállapították, hogy a dolegacziók által megállapítandó, most még bizonytalan közös költséghez Magyarország harmincz századdal járúl, azaz: a hány száz forint lesz a közös költség, annyiszor fizet Magyarország harmincz forintot, Ausztria pedig

fizeti a többi hetven forintot; ez a kvóta vagy is hányad, tudniillik száznak harminczad része.

Elég sok bizony ez, mert ezen kulcs szerint felmegy Magyarország közös költsége körülbelől 22 milliótól 25-ig; de ha teljesen független volna országunk a külügyek külön vezetése és külön hadsereg tartása nem kerülne ki 40 millióból sem, pedig az adót most is sokaljuk.

Antal. De mondd meg, édes bátyám, hogy ne sokalnánk az adót, és hogy ne sajnálnánk, midőn véres verejtekünket olyan adósságok kamatainak fizetésére is fordítják, melyeket mi soha nem csináltunk és a melyeket törvényeink szerint fizetni nem is tartoznánk, valamint hogy eddig nem is fizettük, és most a többségben levő deákpárt nyakunkra vállalta a statusadósságokat.

Miklós. Édes öcsém! A statusadósságok kamatainak fizetését nemcsak a deákpárt vállalta el, hanem elvállalta azt a baloldal — a Ghyczy-Tisza párt — is, avval a különbséggel: hogy a baloldal mintegy másfél millióval kevesebbet akart vállalni. De mivel Ausztria erre semmikép sem állott rá: a deákpárt megállapodott évenként fizetendő mintegy 28 millió kamatban. Már most kérdelek, édes öcsém: érdemes lett volna-e ezen évenkénti másfél millió forintért lemondani mindazon jogokról, melyeket a kiagyezés által nyertünk? Vagy érdemes lett volna-e ezért háborut kezdeni Ausztriával, midőn csak egy hétig tartó háboru is többbe került volna az országnak, mint ezen másfél millió forintnak tőkéje; nem is számítva ide azon pusztításokat, miket egy háboru egyes polgárok vagyonában okoz, és azon sok emberéletet, melyet egy háboru kioltott s a nemzetet fogyasztotta volna? holott most is az a főbajunk, hogy annyi sok idogen ellenséges nemzetiség közt kevesen vagyunk magyarok. Bizony még egy bizonyos győzelem esetében sem lett volna érdemes. De hát mi lett volna, ha veszünk!?

Antal. De ha győztünk volna, minden adósságtól megszabadultunk volna.

Miklós. Nagy baj az, édes öcsém, hogy te és a hozzád hasonló emberek azon meggyőződésben vannak, hogy ha teljesen függetlenségünket kivívnánk, a statusadósságoktól egészen megszabadulhatnánk; de olhiheted nokem, hogy az nem ugy van. Vegyél példát Olaszországról, elszakadt Ausztriától, és a Lombard-Velencei tartományokra eső adósságokat mégis el kellett vállalnia, pedig nem csinálta. Nagyon sokat

kellene beszélnem, ha a nemzetek és különféle idegen országok közt fenálló jogokat és törvényeket és a statusadósságok csinálásának módját előtted megfoghatóvá akarnám tenni; azért röviden csak annyit mondok, hogy mikor Ausztria ezen adósságokat csinálta, a mi nevéünkben is csinálta és mi olyan állapotban voltunk, hogy nem mondhattunk ellene, de a külhatalmasságok sem mondtak ellene. Ezen adósságokat Ausztria a maga és a külhatalmasságok népeinél csinálta, azoknak a kezeiben vannak a statuskötelezvények, tartozik tehát Ausztria németeknek, angoloknak, francziáknak, muszkáknak, szóval különféle nemzeteknek, kiket az adósság fizetésének megtagadásával mind ellenségüinkké tennénk.

Vagy nem győzött-e meg erről bennünket elég szomoruan 1848? midőn Ausztria felszólított bennünket, hogy az államadósságok kamatai fejében vállaljunk el évenként 10 millió forintot? Kossuth nem tagadta meg; de hogy népszerűségét ne veszélyeztesse: az országnak sem merte ajánlani; és mi lett a következése? Az, hogy Párisban, Londonban, Frankfurthban nem fogadták el követünket, és okul az adósság fizetésének megtagadását is felhozták. Az ausztriai nép, mely a máreziusi napokban nyalta-falta a küldöttséggel fentjárt magyarokat, majd megevett, ugy szeretott bennünket: de midőn az adósság fizetését megtagadtuk, esküdt ellenségüinkké vált, mert ahol pénzről van szó, — megszünik a barátság.

Már most, ha mi nem akarnánk fizetni, Ausztria pedig — mint tudjuk — legjobb akarata mellett sem bírná fizetni: mit gondolsz, elvesztenék azon különféle nemzetbeli hitelezők pénzeiket? ne hidd, hanem légy meggyőződve, hogy ha jószerivel a reánk eső részt fizetni nem akarnánk: azon népek fejedelmei háboru által is kényszerítenének minket a fizetésre még az esetben is, ha teljesen függetlenekké lennénk, a midőn aztán nem is alkudozhatnánk, hogy mennyi esik ránk, hanem tetszésük szerint rónák ránk, és az adósság mellett a háboru költségeit is megfizettetnék, amint most fizetjük a 48-iki háboru költségeit is; mert azt csak nem gondolod, hogy annyi hatalmasság ellen is győzhetnénk?

Antal. Hát miért nem fizettünk 48 előtt?

Miklós. Azt te csak gondolod, öcsém, hogy nem fizettünk. De hát láttad-e te valaha Ausztria számadását? azután kinek mondta meg Ausztria, hogy hová fordította a tőlünk beszedett adót? hová fordította a sóból, arany-ezüst bá-

nyáinkból és a kamerális jóságokból bevett jövedelmet, ami maga 32 milliót tesz. De hát még a vámon bevett roppant pénz! Mert azt el kell ismerned, hogy 48 előtt egy akó borért nem kaptál többet három bankó forintnál, egy köből buzáért pedig legfeljebb négy bankó forintot; ennek pedig az volt az oka, hogy Ausztria és Magyarország közt vámsorompó állott fon és amit Magyarországból azon átvittek, az átvitelért vám fejében többet kellett fizetni, mint amit a kereskedő neked az egészért fizetett, például: a borért három-négy pengő forintot, egy köből buzáért négy-öt forintot, ebből pedig szép összeg folyt be, melyet a statusadósságok kamatainak fizetésére fordíthattak anélkül, hogy te tudnád. Igaz, hogy nem fizettük zsebünkből, mert nem kaptuk meg; de ma adóinkat a magyar kormánynak fizetjük, bányáinkat, kamerális jóságainkat magunk használjuk, és mivel a vámsorompó nem áll többé fenn, terményeink ára is fölemelkedett, mert amit a kereskedő azelőtt terményeinkért a vámon fizetett, terményeink fölemelkedett árával zsebünkbe folyik be, és így a statusadósságok kamatait is zsebünkből fizetjük.

Antal. Na ezt nem tudtam, de így már értem, azért a Nagy az adó? statusadósságok ellen nem is szólok többé. De hát miért nem szállítja le a magyar kormány legalább azon adókat, melyeket az ország költségeire fizetünk? mert hiszen több adót fizetünk mint ezelőtt.

Miklós. Mindon egyes községnek vagy városnak vannak költségei, melyeket saját jövedelmeiből tartozik viselni; és így ha egy községnek költsége kétezer forintra megy, de van egy olyan háza is, mely ötszáz forintot jövedelmez, ezen ötszáz forintot költségei fedezésére fordítja ugyan, de a többi ezerötszáz forintot adóban veti ki a község lakosaira; hanem ezen adóból évenként meggazdálkodik annyit, hogy abból tíz év alatt annyira megnagyobbítja házát, hogy az neki ötszáz forint helyett ezer ötszáz forintot jövedelmez: akkor azután az adót leszállítja, és ezerötszáz forint helyett csak ötszáz forintot vet ki a lakosokra, mert a többit a ház jövedelme kiadja. Valjon lehetne-e kárhoztatni ezen községet, hogy tíz évig valamivel több adót ró a lakosságra azért, hogy abból a házat megnagyobbítván, tíz év után az adót mindehkorra leszállíthassa? Ugy hiszem, te is csak azt mondod, hogy okosan cselekszik.

Igy van ez egy országgal is. Az országnak közigazgatási költségre van szüksége, ezen költség egy részét behozzák

a bányák, kameralis jószágok, vasutak és a többi, ami pedig még hiányzik, a kormány adóban veti ki a lakosságra. De ezen adóból egy részt a bányák jobb karba helyezésére, a kameralis jószágok javítására, vasutak és csatornák építésére fordítja úgy, hogy ezek tíz év múlva annyit jövedelmezzenek, hogy az adót le lehessen szállítani. És ezt úgy hiszem nem roszalhatja senki, miután a kormány ezt mind számadás mellett teszi és nekünk s érettünk teszi, nem úgy, mint mikor még nem is számoltak a beszedett adókról.

Azonban én nem engedem meg azon állításodat, hogy nagyobb adót fizetünk és súlyosabb terhet viselünk most, mint a kiegyezés előtt. A viselendő terhenek súlyosságát nemcsak az határozza meg, hogy hány fontot nyom a teher: hanem az is, hogy minő erőm van hozzá. Ha most lábbadozok fel egy betegségből, mely erőmet elvette, bizonyosan nehéz tíz fontnyi teher is; ellenben ha megerősödök: ötven fontnyi terhet is könnyebben bírok, mint lábbadozó állapotban tíz fontost.

Ha egy fuvaros egy láncz földön termett buzádat a legközelebbi városba elviszi két forintért, ahol összes buzáért kapsz hatvan forintot, az összegből a fuvart levonva, marad neked ötvennyolcz forintod; de mivel kitudtad, hogy a hajón, mely a városnál távolabb áll, ugyanazon buzáért kapsz nyolczvan forintot, de a fuvaros odáig nem két, hanem három forintot követel: nem fizeted-e könnyebben és szívesebben a három forintot is, miután a nyolczvan forintból három forintot lehuzva is nem ötvennyolcz forintod marad, hanem hetvenhét.

Egy napszamos keresett a kiegyezés előtt például száz forintot és fizetett tíz forint adót, maradt tehát élelmére kilenczven forint; a kiegyezés után keres százötven forintot, de fizet például tizenöt forint adót, és marad élelmére száz harminczöt forint: vajjon nem esik-e onnek könnyebben a kiegyezés után a 150 ftból fizetni a 15 ftot, mint a kiegyezés előtt a 100 ftból tizet?

Úgy hiszem, ezen példákbl átlátod, miszerint egy erős ember több terhet bír, mint egy lábbadozó; nyolczvan forintból, melyet hasonló mennyiségű buzáért beveszesz, könnyebben és szívesebben fizetsz három forint fuvarbért, mint hatvanból kettőt; a napszamos 150 ft keresményéből inkább fizet 15 ft adót, mint százból tizet: átlátod azt is, hogy noha itt a

teher nem kevesbedett: a teher sulya mégis könnyöbbedett, mert a teherviselő képosség gyarapodott.

Igy van a dolog országos adóinkkal is. Nem tudom, de meglehet, hogy adóink nagyobbak a kiogyezés óta mint azelőtt voltak: de azért a teher nem sulyosabb; mert ha nem fogyott is az adó: de gyarapodott adóképosségünk; mert hitelünk nagyobb, földünk értéke nagyobb, kereskedésünk virágzó, azért minden terményünk ára emelkedett, az iparos és kézimunkás többet keres, és így az adóképosség emelkedett annyira, hogy a régihez hasonló adót könnyebben viseljük. Mert tudtomra az adó vagy épen nem, vagy csak csekélységgel emeltetett.

Ha csak adómelésnek el nem hitoti veled valamely ámitó azt, hogy midőn ezelőtt házfundusod térfogata vagyis □ ölei után fizetted az adót, most te is házbér, adót vagy házosztály-adót fizetsz; az az: nem épen csak azt tekintik, hogy makkora házfundusod van, hanem azt is: hogy minő házad van rajta és mennyi házárendát hoz. De meg vagyok győződve, miszerint ezt igazságosnak fogod találni, ha megértetheted veled. Ugyanis eddig egy háromszáz □ öl téren fekvő házáért fizetett gazdája például 2 ftot, arra azután nem tekintettek, hogy az a fundus a város közepén a piacon vagy a város szélén volt-e, valamint arra sem volt tekintet, hogy viskó van-e a funduson, vagy emeletes ház? így történt azután, hogy akinek háromszáz □ öles téren a város végén egy rosz viskója volt: épen annyi adót fizetett és épen annyi közterhet viselt viskója után, mint akinek ugyanoly térfogatú telken két emeletes, ötezer forintot jövedelmező háza van a piacon. Ezen aránytalanság megszüntetése végett helyesen állittatott fel a házbér-adó és házosztály-adó, vagyis, hogy a háztulajdonos necsak házfundusa után fizessen, hanem az épület után is, amennyi jövedelmet t. i. hajt, ami nemcsak a ház nagyságától függ, hanem helyétől is. És ezt úgy hiszem te is igazságosnak találod; amely igazságáról pedig meg vagyunk győződve, az nem terhes.

Ezekből láthatod, édes öcsém, hogy az adó emlegetése jó eszköz az izgatásra, melylyel a tanulatlan népnél annál többre vihetik a roszlelkű ámitók, mivel a szegény nép nem igen tud számolni; pedig ha úgy tudnák vagy úgy akarnák előadni a dolgot, mint ahogy van: a szegény tanulatlan nép hálával nyugodnék meg, mert átlátná, hogy a kormány minden irányban csak az ő javát czélozza, csakhogy annyi bajt, amennyi

oly hosszú idő alatt reánk halmozódott, a legügyesebb kormány a legjobb akarat mellett sem szüntethet meg egyszerre.

Károsak-e a népre az indirekt adók?

Antal. Már látom, hogy nemcsak legyőzesz, hanem meg is győzesz, mert azt sohasem gondoltam, hogy valaki velem a most előszámlált adónemnek igazságosságát vagy célirányosságát elhitethesse, pedig úgy van. De ha ezt az előszámlált adókra nézve át is látom: nem hiszem, hogy a gyűlöletes erkölcsstelenítő és az ipart előlő trafik stempli, fogyasztási és egyéb indirekt vagy közvetett vagy micsoda nevű adók célirányosságát be tudnád bizonyítani.

Miklós. Semmit könnyebben mint ezt. Sőt azt is mondom, miszerint meg tudom fogni, ha a nép a direkt vagy egyenes adók ellen panaszodik? de, hogy az indirekt vagy közvetett adók ellen panaszodik, azt, — már megongedj, de kimondom — csak annak tulajdonítom, hogy nem érti.

Direkt vagy egyenes adónak azt nevezzük, midőn az adót valamiért egyenesen, minden közbevetés nélkül, készpénzben a pénztárba visszük; például a földért. Indirekt vagy közvetett adónak pedig azt nevezzük, midőn valamiért nem egyenesen készpénzzel és a pénztárba fizetjük le az adót, hanem valamit veszünk a kormánytól, miből neki nagy nyeresége van, például: dohányt; itt a dohány a közvetítő, mert mielőtt a pénztárba jutna a pénz, dohányt veszek; a pénz és pénztárnak tehát közibe van vetve a dohány.

Az a pénz, melyet a kormány részint egyenes, részint közvetett adók útján beszed, elkerülhetlenül szükséges az országnak; ha tehát közvetett adók nem volnának, azt a pénzt, a mi a közvetett adókból bejön, egyenes adóban kellene kivetni földre vagy más birtokra; de akkor a birtokadó akkora lenne, hogy a birtok el nem bírná, mert kétszer annyinál is több lenne; emellett csak a birtokosokat terhelné, kik közt számtalan szegényes gazda van; kik viskóban laknak, roszt dohányt szíznak, bort alig isznak, marhahúst hetenként egyszer is alig esznek; a pénztulajdonosok pedig, kik kényelemben élnek, szivaroznak, jó bort isznak és minden nap marhahúst esznek — a szegényebb birtokosok rovására — meg volnának kimélve a tehertől. Azonfelül, mivel a tőkepénz könnyen eltitkolható: a kormány egyenes adót senki látatlan tőkepénzére nem tehet; de mivel a tőkepénzes szeret jól és kényelmesen élni: igen helyesen cselekszik a kormány, midőn azon kényelmi tárgyakra, melyek nélkül megélhetünk, és a melyeket leginkább a gazdag ember használ — adót vet; mert

ez által a pénzes ember van leginkább megadóztatva és a szegényebb kimélve.

Nem mondom ugyan, hogy ezen adó épen nem éri a szegényebb embert is, miután ezek közt is sok dohányzik és néha csak marhahúst is eszik : de ezt szó nélkül türheti azért, mert ezen uton fizetett csekély adója által felmentetik azon soktól, melyet ezen uton a vagyonosak fizetnek és ezáltal az ő birtokának adóját kevesbitik.

E mellett igazságtalannak sem lehet mondani, mert senki sincs kényszerítve fizetni, miután olyan dolgok esnek közvetett adó alá, melyek nélkül megélhetünk. Égbe kiáltó vétetek tartanám a közvetett adót, ha az a kenyérré vettetének, ami nélkül meg nem élhetünk; de miután bor, pipázás és különösen szivarozás, kártyázás nélkül mindenki megélhet: aki mégis bort akar inni, fizesse a fogyasztási adót; a ki szivarozni akar, fizesse a trafikot; a ki perlekedni vagy kártyázni akar : fizesse a stemplit.

Ne is mondja senki, hogy a fogyasztási adóval a termesztő kevesebbet kap borának akójáért a gazda marhájáért, mert nem a termesztő kap azért kevesebbet, hanem a fogyasztó fizet többet.

Antal. Igy még nem hallottam szólni a közvetett adókról, és ismét kénytelen vagyok bevallani, hogy igazad van, de nem hallgathatom el : hogy miután csempészetre, csalásra nyit alkalmat, — erkölcstelenítőnek tartom. -Az indirekt adó erkölcstelenít.

Miklós. Nem tagadom ücsém; de ha mindent el kellene láb alól tenni, ami erkölcstelenítő : akkor a pénzt is ki kellene tiltani a forgalomból, mert ennél erkölcstelenítőbbet nem ismerek. Azután erkölcstelenítő a közvetett adó Angolországban is, és mégis oly becsületes az az angol, hogyha a felvett pénzről nyugtatványt küld Magyarországra, noha elküldhetné stempli nélkül is, mégis ráteszi s stemplit, mert büszkén azt mondja, hogy — ha zámnak fizet em. Hát mi magyarok nem hirdetjük-e hangosan hazaszeretetünket? Jobb lesz, ha nem hirdetjük oly hangosan nyelvel, hanem megmutatjuk angolosan tettel.

Ezért én nem ohajtanám eltöröltetni a trafikot, hanem kívánnám, hogy ongedjen a kormány utolsó minőségü, de mégis élvezhető dohányt olcsó áron a szegényebb pipás népnek, de ellenben a szivar és jobb minőségü dohány árát emelje olyan magasra, hogy az utolsó minőségü dohány olcsósága által vesztett összeg befolyjon a szivarból és jobb

faju dohányból, hogy a ki jobbat kíván színi : fizessen többet. Azonban azt is óhajtanám, hogy a kormány a dohányt rakásban elromolni ne engedje és hogy árultassék nyíltan és ne paklikban, hogy a ki veszi, láthassa mit vesz.

Az indirekt adó
korlátozza az
ipart.

Antal. Már látom, hogy nem vitatkozhatom veled; de azt mégis csak engedd meg, hogy az engedély mellett való dohánytermesztés az ipart korlátozza, és mivel nem használhatja mindenki tetszése szerint földjét, melytől adót fizet — igazságtalan is.

Miklos. Első tekintetre úgy látszik, hogy igazad van; de csak is látszik.

Mivel a kormány jól megfizeti a dohányt azoknak akiknek a termesztésre engedélyt adott, kívánnánk, hogy adjon mindnyájunknak engedélyt; és mivel nem ad, panaszkodunk, hogy korlátozza az ipart, mert nem engedi a súlyosan megadóztatott földet azzal vetni, ami több hasznot hajtana; ezen panaszban azon kívánság van kimondva, hogy a kormány engedjen ugyan mindenkinek természetni dohányt, de azért váltsa is be mindenkitől még pedig azon az áron mint most fizeti. De hátha a kormány a drága pénzen beváltott sok dohányt el nem adhatná, a mint hogy nem is adhatná el, hanem nyakán maradna : az ebből származott nagy veszteséget valjon ki fizetné meg? A felemelt földadó; de ez épen annyi volna, mint a trafikot megszüntetni és a belőle évenként befolyó tizenhárom millió forintot a földre vetni ki, pedig most is panaszkodunk a földadó magassága ellen, akkor azonban épen elviselhetetlen és igazságtalan is lenne, mert akkor azon földnek adója is emeltetnék, mely dohányból hasznot sem adott.

Ha pedig a kormány felszabadítaná a dohánytermesztést; oly csekély árt kapnának érte a természetők, hogy felhagynának a dohánytermesztéssel, mint 48 előtt; hisz te fogod még tudni, hogy mennyi baj volt a dohány átadásnál olyan helyeken, hol a dohány ára szerződésileg előre ki volt kötve; te tudod, hogy némely kertész dohányában annyi vizes rothadtat talált a kereskedő, hogy felét sem váltotta be, és így elvesztette a szegény ember díját azon fáradságának, melyet ha másra fordít, boldogul. A kiknek pedig előleges szerződésök nem volt, azok csak úgy adhatták el a dohányt, ha a szerződéses községekben kevés termett; és mivel ily sok munkával járó cikket okos gazda bizonytalanra nem termeszthet, felhagytak a dohánytermesztéssel. Hát akkor ki

korlátozta az ipart? Sőt most is csak úgy tennénk, ha mindenki szabadon természetthetne dohányt és nem volna olyan jó ára, milyet a kormány fizet.

Azt mondhatnád még talán, hogy a bováltott dohányt adja el a kormány külföldre. — De ha ez a külföldön való eladás nyereséges: sohase bizzuk azt a kormányra, hanem adjuk el magunk, mert a külföld számára való természetésre könnyen kapunk engedélyt. Megis próbálták ezt már többen; de mivel a különben jó dohányunkat nem tudjuk úgy elkészíteni, mint a külföldiek a magokét, annyira nem kelendő ott a mi dohányunk, hogy a kik eddig külföld számára természetettek is, utoljára könyörögtek, hogy csak váltsa be a kormány, de ezt mások sérelme nélkül folyvást nem gyakorolhatja.

Ezekből láthatod öcsém, hogy a trafik mellett dohánytermesztésre mindenkinek engedélyt adni nem lehet és hogy a trafik megtartása épen a szegényebb népnek válik könnyebbségére.

A miniszterium megvan ugyan bízva, hogy keressen és találjon módot, melyen be lehetne az országnak szerezni azon tizenhárom millió forintot, melyet a trafik általánosan óhajtott eltörlésével vesztené; hiszem is, hogy a miniszterium mindent megteend: de alig hiszem, hogy fog találni módot, melylyel az országnak ily nagy összeget ily igazságos uton beszerezni lehetne.

Én is tudom, hogy nálunk gyűlölt minden közvetett adónem és különösen azért, mert az előtt nem ismertük és mivel gyűlölt kormány hozta be: de ezen gyűlölséget mérsékelje annak tudása, hogy ha 1848-ban lett volna annyi időnk, hogy ezzel foglalkozzunk: Kossuth pénzügyminiszternél is készen volt már a terv, sőt némely városokban az előmunkálatok is folyamatban voltak már mindezen közvetett adók életbeléptetésére.

Antal. Még vagyok győződve, hogy azon nép, mely 1865-ben velem együtt a kiegyezést óhajtotta, a megtörtént kiegyezésben épen úgy megnyugodnék, mint én megnyugszom, ha ezen magyarázataidat úgy hallanám, mint én hallottam; de mivel minket — tanulatlan népet — minduntalan olyan emberek keresnek fel, akik egészen másképp adják elő a kiegyezést, no csodálkozz édes bátyám, ha mi tanulatlanságunkban hiszünk nekik és a kiegyezést velök együtt kárhozzatjuk, mivel szavaikra megfelelni nem tudunk. Azon felül

Kossuth is rosszulja a kiegyezkedést.

ezen emberek Kossuth Lajos leveleit is olvassák, és kimagyarázzák, hogy ő is károsnak mondja a kiegyezést a hazára nézve. Azt pedig tagadni nem lehet, hogy Kossuth Lajos mindig a magyar nép javát akarta és a magyar hazá boldogságát óhajtotta; nem lehet tehát kárhóztatni a tanulatlan népet, ha hisz szavának. Én már csak többet hallottam tőled mint sokan hallhatnak és át is látom, hogy a kiegyezés a nép és hazá javára van: de megbocsáss édes bátyám, még sem vagyok minden aggodalom nélkül, mert mindig az a kérdés támad bennem, hogy miért rosszalja tehát Kossuth?

Miklós. Soha sem tagadtam, hogy Kossuth mindig a nép és hazá javát akarta, sőt most is megharagudnám azon emberre, a ki állitaná előttem, hogy Kossuth mást óhajtana, mint a nép és hazá boldogságát: de nem elég ám a nép és hazá boldogítását csak akarni, hanem tudni is kell, hogy mi boldogítja a népet és hazát; sőt még az sem elég, ha tudjuk, hogy mi boldogíthatja a hazát és nemzetet, mert még hátra van, hogy a mi ezen boldogításhoz megkívántatik, valjon megszerezni bírjuk-e?

Ha ősapánkról kettőnkre mint unokákra olyan adósság maradt volna, melyért a hitelező ősapánk terjedelmes birtokát — a mi jussunkat — zálogban tartja; de mivel ezen hitelező mind a saját birtokával mind ősapánk zálogával oly rosszul gazdálkodott, hogy felszaporodott adósságaiért nemcsak a hitelező saját birtokát, hanem ősapánk zálogát — a mi örökségünket — is egzekuczió fenyegeti; és ha most ezen hitelező meggyőzne bennünket arról, hogy segítve lesz rajta, ha mi az ősapánk adóssága után járó méltányos kamat fizetését olvállaljuk, s akkor ő visszaadja nekünk ősapánk zálogát is: ha ilyen állapotban én biztatnálak, hogy majd szerzek én orót, melylyel erőszakosan is visszaszerezhetjük, azért tanácsolnám, hogy ne egyezkedjünk; te pedig erre várnál mindaddig, míg a dobos a kapu elé áll; ekkor azonban nemcsak azt látod be, hogy én az ígért erőt meg nem szereztem, hanem arról is meggyőződést, soha nem is fogom megszerezhetni; azért, hogy pusztulásnak ne menjen ősapánk birtoka, elfogadod a föltételt, megállapítod a hitelezővel az évi kamatot, elvállalod annak rendszeres fizetését azon világos és biztosított kikötés mellett, miszerint te is felügyelsz, hogy az általad fizetett pénz csak az ősi vagyont terhelő tőke kamataira fordíttassék, és átvesszed az ősbirtokot. Ha már most én duzzognék és a távolból azt írnam a rokonoknak, hogy téged vessenek meg, mert eladtad

az ősi just, és a rokonok az én szavam után rosszalnák is tetedet : valjon mit moudanál mindezekre?

Antal. Azt mondanám, hogy te csak duzzogj, én pedig a visszaszerezett ősi birtokot művelném szorgalmasan, a megállapított fizetést teljesíteném pontosan, ami pedig élelmemből netalán megmarad, beruháznám beépíteném, a birtokba, hogy a jószágot jövedelmezőbbé és a kamatfizetést az unokáinknak könnyebbé tegyem. A rokonokat azonban felszólítanám, hogy mielőtt a távollevő testvér szavait elhiszik, nézzenek szét és lássák, hogy nemcsak el nem adtam az ősi just, hanem az eddig idegen kézben volt vagyont átvettem és mivelem, mely anyai jövedelmet ad, hogy abból a kamat kifizetése után még testvérem is urasan megélhet, ha neki hazatérni tetszik.

Miklós. Véleményem szerint igen helyesön járná el édes öcsém testvéred irányában, és csak azt óhajtanám, hogy mint polgár is így járj el polgártársad irányában.

Mert az adósság, melyet öcseink Ausztriánál csináltak : a közös védelem. Elismerték ezt öcseink mindenkor, elismerte a két testvér Kossuth Lajos és Deák Ferencz is 1848-ban, csak hogy midőn az ősi vagyont 1848-ban Ausztria azon kikötés mellett akarta visszaadni, hogy a tartozás után járó kamatot fizessük, Kossuth tanácsára alkuba sem álltunk, hanem azon ígéretére bízunk, hogy majd szerez ő erőt, melylyel erőszakosan visszavehetjük. Meg is kísértettük az ősvagyon fegyveres visszaszerzését, de tudjuk minő sikerrel. Husz esztendeig várt még Deák és vártunk mindnyájan; de midőn nemcsak azt látjuk, hogy eddig újabb erőt nem szerzett : hanem arról is meg vagyunk győződve, hogy ezután sem szerzhet, sőt ha szerezhetne is, az ősvagyon fegyveres visszaszerzése az elszakadás — a haza és nemzet végpusztulására vezetne; azért a legvégső ponton Deák Ferencz bölcs tanácsára egyakarattal alkuba bocsátkoztunk, kiszámítottuk és elfogadtuk az öcseink adóssága után járó kamat fizetését a közös védelem költségeinek reánk eső részét, biztosítottuk befolyásunkat a költségek kezelésébe, hogy pénzünk más célra ne fordíthatassék és átvettük az ősvagyont a hazai ügyek minden ágban igazgatását, s miveljük azt úgy, hogy az ősvagyon az eszélyes beruházások által értékesebb s jövedelmezőbb legyen, s a közös költségek elvállalt fizetése legalább az unokáknak könnyebben essék.

Ezt nem helyesli Kossuth és ezért irkál a testvéreknek a magyar népnök Deák munkája a kiegyezés ellen; de mikor

a dobos a kapu elébe állott, hogy zálogban tartott ösvagyonunkat is ellicitálja, a königgréczi csata után, mikor a poroszok is megállottak, Klapka magyar seregét is megállították és azután széteszlatták : Kossuth egy szóval sem adott tanácsot, hogy mit kell tenni? Sőt midőn már az alku is folyt, noha Kossuth mindent tudott, még sem szólalt fel, hogy drágán alkusztok; hanem midőn az alku már meg van kötve akkor kiált hangosan a tanulatlan nép fülébe, hogy Deák politikája beolvasztotta Magyarországot Ausztriába, megsemmisítette a haza függetlenségét, a nemzet szabadságát; és a szegény tanulatlan nép hisz neki, mert nem tudja : hogy a közös védelmet nem Deák javaslata teremtette, hanem már I. Ferdinánd királylyá választása által meg volt teremtve, a pragmatika sanktio megerősítette és a 48-iki törvények is elismerték. Hisz a szegény nép, mert azt sem tudja, hogy mi az a függetlenség és szabadság, mert ha tudná, láthatná, hogy a közös védelmen kívül minden országos ügyeinket magunk végezzük, teljesen függetlenül Ausztriától, szabadon.

Azt én is hiszem, hogy a teljes függetlenség több dicsőséget árasztana nemzetünkre és ezen értelemben átlátom, hogy Kossuth a nemzet javára törekszik; de azt meg ő is megengedhetné, miszerint arra, hogy törvényeink ellenére teljes függetlenségünket ne csak kivívhasuk, hanem, hogy mi, rokon nélküli nemzet ennyi idegen és ollenséges nemzet közt magunkat ten is tarthassuk : harmincz milliónyi számmal kellene lennünk, mert különben csekély számú nép ma a gőz és telegramm korszakában, melyek az időt és tért mintegy összevonták, kis államok önállásban csak a szomszédok kegyelméből élhetnek; a magyar közmondás pedig azt tartja: hogy kegyelem kenyér koldus élet.

Dunai konfederacio.

De ugy látszik, hogy Kossuth maga is átlátja ezt; azért ő sem annyira tisztán önálló Magyarországot ohajtana, hanem dunai konfoederacziót, azaz: hogy a Duna folyó mellett fekvő országok, ugymint: Magyar-, Erdély-, Horvátország, Szerbia, Bosznia, Oláh-Moldva és Törökország állnának egy szövetségbe, állapitanák meg a közös ügyeket, és azokat intéznék közösen, a többi belügyeket pedig végeznék minden állam maga tetszése szerint. Istenem, hát még ez sem nyitja fel a magyar nép szemét? Kossuth neheztel, hogy az egyetlen állammal Ausztriával oly rég megállapított közös ügyet elismerjük: és ő annyi állammal kívánna közös ügyet vállalni! És még mi minden lenne közös ama híres dunai konfede-

raczióban? a szövetséges terület védelmezése, a külügy és külképviselet, vámok, a nagyobb összekötő vonalok, pénzλάβ mérték és suly; a midőn most egyetlen állammal Ausztriával csak a védelem közös, melyhez a külügy és hadügy tartozik, sőt ennek is egy része a honvédelem országos intézmény; a vám, vasutak, pénzmérték és suly pedig csak időnként kölcsönösen szerződésileg megállapított elvek szerint intéztetnek. Hát ha még azt is meggondoljuk, hogy kikkel jönnének ott szövetségbe? Lenne tudnifillik 6—7 millió magyar 25 millió szláv mellett, kik mind Muszkaországra tekintenek, képzelhetjük azután, hogy ezen szlávokból álló közös hadsereg hogy védelmezné a közös területet a muszka ellen, kit örömebb behívna, hogysom a határtól visszatartana.

Antal. És Kossuth ohajtja mindezt?

Miklós. Igen, öcsém, legalább 1862-ben világszerte hirdette az ujságokban. Sőt, mi több, ezen tervezetében azt is kimondta, hogy Erdély általános szavazattal maga határozza el, hogy ezen konföderációba úgy akar-e belépni, mint önálló ország, vagy mint Magyarország része? Mi által szent István koronája birtokának területi épségét széttépte és az unióról szóló 1848. évi 7-ik törvényczikket minden országgyűlés nélkül ő maga egy tollvonással megsemmisítette volna. Mégis ő vádolja a most bereszkedett országgyűlést, hogy a 48-ki törvényeket megsemmisítette!

Antal. Na akkor csak maradjon magának az elveit követő baloldallal együtt, ugy már csak Deák mellett maradok, mert azt hiszem, hogy közösgyűnket mégis csak könnyebben elintézhettek egy állammal, mint annyival, és még hozzá szlávokkal, holott a magunkéival is alig birunk, ezek is folytonosan a muszkát várják, ámbár most mégis csak vannak más országok köztünk, és így messzebb van tőlünk; hátha még magunk mennénk a torkábal minél előbb elnyelno. Így bizony már a Deák-párthoz áll minden polgár, a ki a dolgot érti és hazája sorsát szíven viseli.

Miklós. Nagyon örülök, öcsém, ha sikerült nokem téged Kossuth és a balpárt politikájának veszedelmességéről és Deák politikájának hasznosságáról meggyőzni.

Talán nem világosíthatlak fel mindonre nézve, a mivel ámithatnak benneteket; de azokból, a mikre nézve felvilágosítást adtam, meg lehetsz győződve, hogy egyéb állításuk sem jár közelebb az igazsághoz, és a hallottak után talán meg is tudsz bármire felelni. Mert, ha a közös ügyeket elismerjük,

a minthogy nem is tagadhatjuk: úgy a közösügyek következményeit ki nem kerülhetjük.

A pragmatika sankezióban meg van állapítva a közösfejedelem és közösvédelem; elismerték ezt az 1848-ik évi törvények is. De a 48-ki törvények nem jelölték meg pontosan a közösügyeket, és nem biztosították elegendőképen azokra befolyásunkat, melyet mindig ohajtottunk és a miért véres háborukat is vívtunk. A 48-ki törvények ezen hiányát pótolta az 1867-ik évi 12. t. cz. szorosan megjelölvén, hogy a külügyet és hadügyet magában foglaló közös védelem csak a közösügy. Ezen közösügyek kezelésére biztosítva van befolyásunk, melyet közel negyedfélszáz év óta nem gyakoroltunk. Ezen befolyásunkat gyakoroljuk a delegáció által, de megszorítás nélkül a paritás alapján. Közös ugyan hadseregünk, de vannak külön magyar ezredek és külön magyar honvédelmi miniszterünk alatt álló honvédseregünk, melyek alkotmányunk megvédésére biztosítékot nyújtanak.

Elvállaltuk az államadosságok egy részét, mi végett adónk nem kovosbedett ugyan; de míg az államadosságok sulya alól semmi módon sem menekülhetünk: saját ügyeink magyar felelős parlamentaris miniszterium által intéztetvén, adóképességünk annyira növekszik, hogy a terhet könnyebben viseljük. A gyűlölt indirekt adók fentartattak, de ezek a népnek csak javára szolgálnak.

Az 186⁵/₈ évi országgyűlés rakott alkotmányunknak egy alapot, melynek szilárdságát nem minden párt ismeri el; noha jobbat gondolni egyik sem tudott. A Deák-párt azonban utógondolat nélkül elfogadja; mert míg egyrészt ezen alapon kibékülvén a Fejedelemmel és osztrák népekkel, a kölcsönös bizalom növekszik; másrészt a haladásra utat nyit, mi nélkül rövid időn el kellene veszünk.

E kiigyezésnek ép gyümölcseit már is szemléljük. Törvényeink el vannak ismervé; ennek folytán van koronás királyunk és magyarul beszélő, Budán örömet időző bájos királynénk. A szoroson megjelölt közösügyekre biztosított befolyásunk mellett van oly szabad sajtónk, mint akármely európai államban. Iskoláinkkal tetszés szerint rendelkezünk. A katonakötelezettség kivétel nélkül mindenkire ki van terjesztve és a szükség esetét kivéve, a tetteges szolgálat három évre leszállítva. Vármegyei és városi hatóságaink helyre vannak állítva. Vasutakat és csatornákat tetszés szerinti irányban annyit építhetünk, a mennyire pénzünk telik. Ezek felett

van virágzó kereskedésünk és élénk iparunk. Növekszik hitelünk, és a tőkepénzek, melyek eddig csak országunk határáról tekintettek be hozzánk, ma már bátran át is lépik határainkat, minok folytán annyi kamatra szerezhetünk kölcsönpénzt, a mennyiért eddig hasztalan keresztünk volna.

De mindez még csekélység arra, hogy az európai művelt államok sorában becsülettel megállhassunk. Sok rendezni valónk van még hátra. Haladnunk kellene még akkor is, ha a művelt államokkal egy sorban állnánk: most pedig annál gyorsabban kell haladnunk, minél inkább hátramaradtunk. De erre biztos alap szükséges.

Ezen szükséges alapot megszerezte Deák Ferencz bölcsessége. Nem adott ez fel sommi jogot; hanem inkább visszaszerzte és biztosította mindazon nemzeti jogokat, melyeket negyedfélszáz év óta csak papiroson ismertünk.

Fenn kell tartanunk ezen alapot minden kitelhető erővel, hogy legyen min haladnunk. A ki ezen alapot szétrombolja, előidézi a feltámadás nélküli diestelen nemzeti halált; a ki pedig ezen alapot megingatja, késlelteti a haladást, és azon veszedelemnek teszi ki a nemzetet, mely a térlénálunk maradt feckét éri.

Ezen alapon nem állhatunk ugyan boszut sulyos szenvedéseinkért; de bármily édes volna is a boszu: embernek nemtelen, kereszténynek tilos, nemzethez nem illő, sőt — ha magunknak ártunk vele — még csztelen is. Jobban kell szeretni a hazát, mint gyűlölni az ellenséget.

El ne szédítettétek magatokat azáltal, hogy Kossuth is csak a haza javát akarja, mert kell ám azt még tudni is, lírni is. Én is szentül vagyok meggyőződve, hogy Kossuth a haza javát akarja, mint 48 előtt és 48-ban akarta; de 48 előtt Széchonyi figyelmeztette, hogy megkozdott utja forradalomra vezet és a hazát veszedelembé dönti; 48-ban Deák mérsékletre intette és figyelmeztette, hogy az ő utján a haza minden jogát veszélyeztetjük, és mindkét esetben sanyaruan tapasztaltuk, hogy nem ő tudta megválasztani a helyes utat.

A szabadságharcz után Kossuth vissza akarta szerezni a haza jogait; de husz évi keserves tapasztalás eléggé mutatja, hogy nem bírta.

Ellenben Deák Ferencz sem akarja kevésbé a haza javát, és közel 50 éves működési pályáján sohasem tévesztette el a helyes irányt. Most is az ő eddig meg nem csalatkozott bölcsesége mutatta meg a legbiztosabb utat, melyen

egyedül lehet haladnunk; kellő időben kitzúzte a jogfolytonosság zászlóját, mely alatt a nemzetet egyesítette és vezette a bölcs oszélyosság útján úgy: hogy huszévi erkölcsi küzdelem után vér nélkül visszaszerelte mind azt, a mit Kossuth lángoló hazaszeretével megörizni nem tudott.

De azért Kossuthot tiszteljétek, mint én is végtelenül tisztellem — multjáért, mert kimondhatatlan sok érdeme van a haza jogainak visszaszerzése és a nép boldogítása körül. Nem lehet kétség abban, hogy a Kossuth merész fellépése által 1848-ban kivivott népjogok Kossuth nélkül is kiváltak volna, de talán később; hanem akkor Kossuth eszköz volt az isteni gondviselés kezében, melylyel a népboldogítás földjét felszántatta; valamint Deák eszköz most, melylyel a felszántott földet beboronáltatta. Miként a jól megszántott és beboronált föld bő aratást ígér a gazdának; akként a Kossuth által szerzett és Deák által visszaszerzett alkotmány boldogságot ígér a haza népeinek; de miként semmivé teszi a gazda reményét, a ki a megszántott és beboronált földben kikelt vetést újra megszántja; akként megsemmisíti a haza népeinek boldogságát, ki a Deák Ferencz által lerakott alapot hamarjában megingatja.

Meg vagyok győződve, miszerint rólam csak felteszed, hogy téged megcsalni nem akarlak, és miután ezeket tőlem megértetted: felteszem hazaszeretetedről, hogy nem szavazol másra, mint Deák-párti követre.

Antal. Bátran felteheted rólam, hogy a hazának vesztét nem ohajtom. Hej, szegény tanulatlan nép, ha mindezt tudná, nem sietne saját vesztére; hanem a mennyire most lármáz ellene, oly lelkesen kiáltaná: Éljen Deák Ferencz, a haza bölcse!

Dr. BALLAGI GÉZA.